የኢትዮጵያ ኢንቨስትመንት ሆልዲንግስ ዘርፍ የሙስና ሥጋት ግምገማዊ ጥናት

የፌደራል የሥነምግባር እና የፀረ-ሙስና ኮሚሽን
FEDERAL ETHICS & ANTI-CORRUPTION COMMISSION

1993

ከሙስና የጸዳች ኢትዮጵያ
CORRUPTION FREE ETHIOPIA

ግንቦት / 2015 ዓ.ም

አዲስ አበባ

ማውጫ

ክፍል አንድ: መግቢያ ... 3
1.1. የጥናቱ ዳራ (Background of the study) ... 3
1.2. የዘርፉ አጠቃላይ ገጽታ ... 4
1.3. የጥናቱ ዓላማ (Objective of the Study) ... 5
1.3.1. አጠቃላይ ዓላማ ... 5
1.3.2. ንዑስ አላማዎች ... 5
1.4. የዘርፍ ተኮር የሙስና ስጋት ጥናት ምነነትና ጠቀሜታ ... 6
ክፍል ሁለት ... 7
የኢንቨስትመንት ሆልዲንግ ዘርፍ የሙስና ስጋት የተዛማጅ ጹሁፎች ዳሰሳ ... 7
2.1. በዘርፉ አለም አቀፍ እና ሀገር አቀፍ ተጨባጭ ሁኔታ አንጻር ... 7
2.2. በዘርፉ ውስጥ ለሙስና እና ብልሹ አሰራሮች ሊዳርጉ የሚችሉ የአሰራር ክፍተቶች ... 9
ክፍል ሶስት፡ የጥናቱ ስነ ዘዴ ... 10
3.1. የጥናቱ ቦታ ... 10
3.2. የመረጃ ምንጮች እና የመሰብሰቢያ ዘዴዎች ... 10
3.3. ጥናቱ የተከናወነበት ሂደት ... 11
3.4. የሙስና ስጋት ጥናት ስነ-ዘዴ ... 12
3.5. የጥናቱ ዓይነት እና የመረጃ ትንተና ዘዴ ... 12
3.4. የጥናቱ ተግዳሮቶች ... 12
ክፍል አራት፡ ዘርፍ-ተኮር የሙስና ሥጋት ትንተና ... 13
4.1. የተቋማት አደረጃጀት ... 13
4.2. ተጠያቂነትን ማስፈን ... 14
4.3. የተቋማት ግልጽነት ... 16
4.4. አዋጅ፣ ደንብና መመሪያ ... 17
4.5. ንብረት አስተዳደር ... 17
4.6. የግዥ አስተዳደር ... 19
4.7. የሰው ሀብት አስተዳደር ... 20
4.8. ሀብት ማሳወቅና ምዝገባ ... 21
4.9. የፕሮጀክት አስተዳደር ... 21
4.10. የኦዲት እና ቁጥጥር ሥርዓት ... 23
4.11. የሙስና ስጋት ... 23
ክፍል አምስት፡ ምክረ ሃሳቦች ... 24
ማጣቀሻ ... 27
አባሪ ሀ፡ በኢንቨስትመንት ሆልዲንግ ዘርፍ በጥናቱ የተካተቱት ተቋማት ዝርዝር ... 28
አባሪ ለ፡ በኢንቨስትመንት ሆልዲንግ ዘርፍ የሙስና ስጋት ደረጃ ትንተና ... 29

ክፍል አንድ: መግቢያ

1.1. የጥናቱ ዳራ (Background of the study)

ሙስና በሀገራት ላይ የሚያስከትለው አሉታዊ ተፅዕኖ በተለያየ መንገድ የሚገለፅ ሲሆን ከእነዚህ ውስጥ በፖለቲካ፤ በኢኮኖሚ፤ በማህበራዊ፤ በተፈጥሮ ሀብቶችና አካባቢ ጥበቃ፤ በሠላም እጦትና አለመረጋጋት፤ በህግ የበላይነት መሸርሸር፤ በሰው ልጆች መሠረታዊ የሠብአዊ መብቶችና ነፃነቶች መጣስ፤ የዜጎች የፍትሀዊ ሀብት አጠቃቀምና ተመጣጣኝ የመልማት መብትን ከማሳጣት ባለፈ የመልካም አስተዳደር አለመኖርንና የዜጎች መብት እንዳይከበሩ በማድረግ ከፍተኛውን ድርሻ ይወስዳል፡፡

በዚህ ችግር ከተጠቁ የአለማችን አህጉሮች ውስጥ አህጉራችን አፍሪካ ግንባር ቀደም ስትሆን ሀገራችን ኢትዮጵያም የዚህ ችግር ሠለባ ከሆኑት የአፍሪካ ሀገራት ውስጥ ትጠቀሳለች፡፡ በዚህ ረገድ ኢትዮጵያ ባለፉት ሁለት አስርተ ዓመታት ሙስናና ብልሹ አሰራርን ለመታገል ተቋም ከማቋቋም የተለያዩ እንቅስቃዎችን ስታደርግ ቆይታለች፤ እያደረገችም ትገኛለች፡፡

የፌደራል የሥነምግባር እና የፀረ-ሙስና ኮሚሽን አብይ ተልዕኮ ከሆኑት መካከል በተቋማት ለሙስና እና ብልሹ አሰራር ክፍተት የሚፈጥሩ አሰራሮችን በጥናት መለየትና የመፍትሔ አቅጣጫዎችን ማመላከት ነው፡፡ በዚሁ መሰረት በተያዘው በጀት አመት ዘርፍ ተኮር አሰራርን በመከተል በ19 ዘርፎች ስር የሚገኙ ተቋማት የስራ አፈፃፀምና የሙስና ስጋት ግምገማዊ ጥናት ለማካሄድ የሚያስችሉ መረጃዎችን በመሰብሰብ እና በመተንተን በተገኙ ግኝቶች ላይ የመፍትሄ ሀሳቦችን መስጠት የሚያስችል ጥናት አካሂዷል፡፡

በተቋማት ለሙስና ስጋት እንደመነሻ ይሆናሉ ተብለው የሚታሰቡ ሁኔታዎችን ማለትም የህጎች ክፍተትና መላላት፣ የቁጥጥር ማነስ፣ ደካማ የአስተዳደር ሥርዓት፣ ደካማ ተቋማዊ ባህል፣ ደካማ የአሰራር ስርዓት፣ የግለሰቦች የሥነምግባር ጉድለት፣ የሥራ አካባቢዎች አለመመቸት እና አግባብነት የሌላቸው የሥራ ግንኙነቶች፣ የግልፅነትና ተጠያቂነት አሰራር አለመኖር፣ የጥቆማ አቀራረብ፣ አያያዝ እና አፈታት ግልፅነት አለመኖር፣ የመረጃ አያያዝ ደካማነት ተጠቃሽ ናቸው፡፡ በመሆኑም ይህ የጥናት ሪፖርት በኢትዮጵያ ኢንቨስትመንት ሆልዲንግስ ዘርፍ በሚገኙ 24 ተቋማት በተሰበሰቡ መረጃዎች ላይ የሚያተኩር ሲሆን በ11 የጥናት ርዕሰ ጉዳዮች መሰረት ለተገኙ የሙስና ስጋቶች መፍትሔ ኃሳቦችን የሚያመለክት ነው፡፡

1.2. የዘርፉ አጠቃላይ ገጽታ

ሙስና የሀብት ድልድልን እና የመንግስትን ስራ ያዛባል፡፡ ለሙስና እና ብልሹ አሰራር ከፍተኛ አስተዋፅዖ ከሚያደርጉት ጉዳዮች መካከል ፖሊሲዎች፣ በደንብ ያልታሰቡ እና የማይመሩ ተግባራት፣ የተቋማት ውድቀት፣ ድህነት፣ የገቢ ልዩነት፣ የመንግስት ሰራተኞች ክፍያ በቂ አለመሆን እና የተጠያቂነት እና ግልጽነት እጦት ይገኙበታል፡፡ የተለያዩ ጥናቶች እንደሚያሳዩት ሙስና በኢንቨስትመንት ላይ አሉታዊ ተፅዕኖ አለው(ሚሽራ፣ 2005)፡፡ ሙስና በመሰረቱ በስልጣን ላይ ባሉ ሰዎች የሚፈጸም ታማኝነት የጎደለው ተግባር ሲሆን ግንኙነቱን ለመቆጣጠር ህጋዊነትን ወይም ሞራልን ትቶ በሁለት ወይም ከዚያ በላይ በሆኑ ግለሰቦች መካከል የሚደረግ የተሳካ የገንዘብ ልውውጥ ወይም የስልጣን ልውውጥ ነው፡፡ ባለሀብቶች በተለያዩ መንገዶች በሙስና ሊነካኩ ይችላሉ፡፡ ለምሳሌ ለሙስና መፈጠር የቢሮክራሲዎች እና ፖለቲከኞች ፈቃድ በመጠየቅ ሂደት ውስጥ መሳተፋቸው በኢንቨስትመንት ላይ ከፍተኛ የሆነ አሉታዊ ተጽዕኖ አለው(የዛህራ፣ ፓቲ እና ዣኦ 2013)፡፡ በዘርፉ በጣም የተለመደው ሙስና ጉቦ ነው፡፡ የተለያዩ ጥናቶች እንደሚያሳዩት ሙስና የኢኮኖሚ እድገትን እና የውጭ ቀጥታ ኢንቨስትመንትን በከፍተኛ መጠን ይጎዳል፡፡ የኢኮኖሚ ዕድገትና የሙስና ግንኙነት ወደ ፖለቲካዊ አለመረጋጋት ስለሚያመራ ሁልጊዜም አሉታዊ ነው፡፡ በዘርፉ ስር የሚገኙ ተቋማት ሙስናን እና ብልሹ አሰራሮችን ለመቀነስ ተጠያቂነትን ማስፈን ወሳኝ ነው፡፡ ተጠያቂነት ማለት ግለሰቦችን እና ድርጅቶችን በተቻለ መጠን በተጨባጭ ሁኔታ ለአፈፃፀም ተጠያቂ ማድረግ ማለት ነው፡፡ ተጠያቂነት በሦስት መሠረቶች ላይ የተመሰረተ ሲሆን አንደኛው የፋይናንሺያል ተጠያቂነት ሲሆን ማንኛውም ሰው ሀብትን፣ የመንግስት መስሪያ ቤትን ወይም ሌላ ማንኛውንም የአደራ ቦታን የሚያስተናግድ፣ የታሰበውን እና ትክክለኛ ሃብቱን ወይም የተመደበውን መስሪያ ቤት ሪፖርት የማቅረብ ግዴታ ነው፡፡ ይህም ግዴታውን ለመወጣት በእቅዱ እና በሂደቱ ውስጥ ግልፅነትን ማረጋገጥን ይጨምራል፡፡ ሁለተኛው አስተዳደራዊ ተጠያቂነት፡ በመንግስት እና በኢንቨስትምንት በተሰማሩ ዜጎች የሚቀርቡትን የቼኮች እና ሚዛኖች ትክክለኛ አሠራር የሚያሟሉ እና የሚያረጋግጡ ወሳኝ የቁጥጥር ስርዓቶችን ያካትታል፡፡ እነዚህም የሲቪል ሰርቪስ ደረጃዎች እና ማበረታቻዎች፣ የስነ-ምግባር ደንቦች፣ የወንጀል ቅጣቶች እና የአስተዳደር ግምገማን ያካትታሉ፡፡ ሶስተኛው የፖለቲካ ተጠያቂነት፡ በየወቅቱ በሚደረጉ ምርጫዎች እና የቁጥጥር ዘዴዎች፣ የተመረጡ እና የተሾሙ ባለስልጣናት የመንግስት ስልጣንን ሲይዙ ለድርጊታቸው ተጠያቂ ሊሆኑ ይገባል፡፡ ሌላው የበለጠ ልዩ ቁጥጥርን ለማግኘት ዘዴው ሦስቱ የፖለቲካ ቅርንጫፎች (አስፈጻሚ፣ የሕግ አውጪ እና የፍትህ አካላት) እርስ በርስ እንዲናበቡ ማድረግ ነው፡፡ አራተኛው ማህበራዊ ተጠያቂነት ሲሆን በዜጎች ተሳትፎ እና በፍላጎት ላይ የተመሰረተ ሲሁን ግልጽነት የዜጎችን የመረጃ ተደራሽነት እና የውሳኔ አሰጣጥ ዘዴዎችን የሚረዱበት ሁሉንም

መንገዶች ያጠቃልላል፡፡ የመንግስት ሴክተር ግልጽነት የሚጀምረው ደረጃዎችን በግልፅ በመተግበር እና መረጃን በማግኘት ነው፡፡

የኢትዮጵያ ኢንቨስትመንት ሆልድንግስ የአስፈጻሚ አካላትን ስልጣን እና ተግባር ለመወሰን በወጣ አዋጅ ቁጥር 1263/2014 የተቋቋመ ስልጣን እና አላማውም በሚኒስትሮች ም/ቤት ደንብ ቁጥር 487/2014 የተወሰነ ተጠሪነቱ ለጠቅላይ ሚኒስቴር ጽ/ቤት ሲሆን በስሩ 27 ተቋማትን ያስተዳድራል፡፡ አላማውም አለም አቀፍ ተቀባይነት ያገኙ የኩባንያ መልካም መርሆችን በመከተል እና ብቃት ያለው አስተዳደርን ተግባራዊ ባደረገ መልኩ የመንግስት ሀብትን በማስተዳደር አሁን ላለውና ለመጪው ትውልድ ያለውን ዋጋ ማሳደግ እና ቀጣይነት ያለው የኢኮኖሚ እድገት አስተዋጽኦ ለማበርከት በሚያስችል መንገድ ኢንቨስትመንትን የሚያበረታታ እና መደላድልን በመፍጠር ተጨማሪ ገንዘብ ለማግኘት ሀብትን በማቀናጀት እንዲሁም ጥቅም ላይ ያልዋሉ ሀብቶች ላይ እሴት በመፍጠር የውጭ ኢንቨስትመንትን ለመሳብ እንደ ስትራቴጃዊ መሳሪያ ሆኖ እየሰራ የሚገኝ ተቋም ነው፡፡

ይህንን ዓላማ ለማሳካት 27 የመንግስት የልማት ድርጅቶች በስሩ በማድረግ የሚያስተዳደር ሲሆን የእነዚሁ ተቋማት ዋና ዋና ተልዕኮዎች የቴሌኮም አገልግሎትን ማስፋፋትና ተደራሽ ማድረግ፣ የሀገሪቱን የኤሌክትሪክ ተደራሽነት ማሳደግ፣ የተለያዩ ታላላቅ ፕሮጀክቶችን እና ልማቶችን መምራትና ማስፋፋት፣ የሆቴል አገልግሎት ማስፋፋት የመንግስት ቤቶች መገንባት እና ማስተዳደር ለዜጎች ምቹ ቀልጣፋ እና በዘመናዊ ቴክኖሎጂ የበለፀገ የፋይናንስ ስርዓት መፍጠር እና የተለያዩ የልማት ስራዎችን ማከናወን ነው፡፡ በዘርፉ ስር የሚገኙት ተቋማት ዝርዝር በአባሪ ሀ ይመልከቱ፡፡

1.3. የጥናቱ ዓላማ (Objective of the Study)

1.3.1. አጠቃላይ ዓላማ

የዚህ ጥናት ዋና ዓላማ የኢትዮጵያ ኢንቨስትመንት ሆልድንግስ ዘርፍ ሥር በሚገኙ ተቋማት ዘርፍ ተኮር የሙስና ተጋላጭነት ግምገማዊ ጥናት ማካሄድ ነው፡፡

1.3.2. ንዑስ አላማዎች

የዚህ ጥናት ንዑስ አላማዎች ኢንቨስትመንት ሆልድንግስ ዘርፍ ሥር በሚገኙ ተቋማት፡- 1) የአሠራር ስርዓትን መገምገም፤ 2) የሙስና ተጋላጭነትን ግምገማዊ ጥናት በማካሄድ መተንተን፤ 3) ሙስናና ብልሹ አሠራርን ለመከላከል የሚያስችሉ ምክረ ሃሳቦችን ማስቀመጥ፣

1.4. የዘርፍ ተኮር የሙስና ስጋት ጥናት ምነነትና ጠቀሜታ

የሙስና ትርጉም፡1) በኦክስፎርድ ዲክሽነሪ፡- አደራን አለመጠበቅ፣ እምነት ማጉደል፣ በጉቦ፣ በምልጃና በአድሎ፣ ሐቅን፣ ውሳኔን ወይም ፍትህን ማዛባት፡፡ 2) በካቶ (1996)፡- ለግል ወይም ለቡድን ጥቅም ሲባል፣ ሥርዓቶችን፣ ደንቦችን፣ ህጐችንና መርሆዎችን መጣስ ነው፡፡ 3)የሙስና ቅኝት በኢትዮጵያ 1993፡- የመንግስትን ሥራ ሥነ ምግባራዊና ህጋዊ መሠረት ባለው መመሪያና ደንብ ላይ ተመርኩዞ አለመስራት፡፡ 4)Transparency International፡- በመንግስትና በህዝብ የተሰጠን ሥልጣንና ኃላፊነት ለግል ጥቅም፣ ወይም ሌላን ለመጥቀም ወይም ለመጉዳት ሲባል በስልጣን አለአግባብ መገልገል ነው፡፡ ሙስና ህግና ሥርዓትን ተከትሎ ከመስራት ይልቅ ስልጣንና ኃላፊነትን መከታ በማድረግ ህግና ሥርዓትን በመጣስ የመንግስትና የህዝብ ሃብትና ንብረትን መስረቅ፣ መዝረፍ፣ ማጭበርበር እንዲሁም በጉቦ፣ በዝምድና፣ በትውውቅ በጐሰኝነት፣ በፖለቲካ ወገንተኝነትና በኃይማኖት ትሥሥር በመመርኮዝ ፍትህን እያዛቡ የግል ጥቅምን ማካበትና ሌላውን ወገን ተገቢ ባልሆነ መንገድ መጥቀም ወይም መጉዳት ነው፡ ፡

ግለሰቦች ወደ መንግስት ሃላፊነት በሚመጡበት ጊዜ የተሰጣቸውን ሃላፊነት በህግና በአግባብ እንዲጠቀሙበት ቢጠበቅም ይህንን ሃላፊነት ለግል ጥቅም ማካበቻ የሚያውሉበት ሁኔታ ካለ ሙስና ተደርጎ ይወሰዳል፡፡ በተመሳሳይ መልኩ ሙስና የግል ጥቅምን ለማግኘት በሚል ሃላፊነትን ባግባቡ አለመጠቀም ወይንም ሃላፊነትን ተጠቅሞ ያልተገባ ነገር ማድረግን ይመለከታል፡፡ ሃላፊነትን ለግል ጥቅም ማዋል በሚለው እይታ ውስጥ በርካታ ተግባራት ሊዘረዘሩ ይችላሉ፡፡ በኢትዮጵያ ውስጥ የሙስና ወንጀልን ለመዘርዘር በወጣው አዋጅ (አዋጅ ቁጥር 881/2015) 25 የሙስና ወንጀል ተግባራት በዝርዝር ቀርበዋል፡፡ የዚህ የሙስና ስጋት ጥናት ዋና ጠቀሜታው፡-ሙስናና ብልሹ አሠራሮች ተከስተዉ ከፍተኛ ጉዳት ከማድረሳቸዉ በፊት ለችግሩ ክፍተት የሚፈጥሩ ሁኔታዎችን መርምሮ በማዉጣት የመፍትሄ ሀሳቦችን በማቅረብ ችግሮች ከወዲሁ እንዲቀረፉ ለማድረግ ያስችላል፤ ይህንን ጥናት ስፖንሰር ያደረገው የፌዴራል የስነ-ምግባርና የፀረ-ሙስና ኮሚሽን እስከሆነ ድረስ ኮሚሽኑ በራሱ መንገድ ለፖሊሲ ግብአት ሊጠቀምበት ይችላል፡፡ ከዚህም በተጨማሪ ለቀጣይ ከሙስና ጋር በተያያዘ ለሚደረጉ ጥናቶች እንደ ማጣቀሻ ሰነድ ሆኖ ሊያገለግል ይችላል፡፡

ክፍል ሁለት

የኢንቨስትመንት ሆልዲንግ ዘርፍ የሙስና ስጋት የተዛማጅ ጽሁፎች ዳሰሳ

ሙስና በዓለም ላይ ለኢኮኖሚያዊ እና ማህበራዊ እድገት ትልቁ እንቅፋት ነው (Transparency International, 2008)። በዓመት 1 ትሪሊዮን ዶላር በጉቦ ይከፈላል (የዓለም ባንክ፣ 2008)፣ በዓመት 2.6 ትሪሊዮን ዶላር የሚገመተው በሙስና ይሰረቃል። ይህ ድምር ከዓለም አቀፉ ጂዲፒ ከ5 በመቶ በላይ ይሸፍናል (የዓለም ኢኮኖሚክ ፎረም አጋርነት ፀረ ሙስና ኢኒሼቲቭ 2008)። በተባበሩት መንግሥታት ድርጅት የልማት ፕሮግራም መሠረት በታዳጊ አገሮች በሙስና ምክንያት የጠፋው ገንዘብ ከኦፊሴላዊ የልማት ዕርዳታ በ10 እጥፍ ይገመታል (UNDP 2011)። ሙስና ከሚፈለግበት ቦታ ገንዘብ መስረቅ ብቻ ሳይሆን ይልቁንም ተቋማትን ወደ ደካማ አስተዳደር ይመራል፤ የተደራጁ የወንጀል መረቦችን ያቀጣጥላል። የተለያዩ የጥናት ውጤቶች እንደሚያሳዩት ሙስና በድርጅታዊ ኢንቨስትመንት ላይ የሚያሳድረው ተጽዕኖ ግልፅ እንዳልሆነ ይጠቁማሉ። በአንድ በኩል፣ ሙስና የሥራ ማስኬጃ ወጪዎችን ይጨምራል፣ እርግጠኛ አለመሆንን ይፈጥራል በመሆኑም ኢንቬስትመንትን ያዳክማል (ዝኪ.፣ ሽሌፈር እና ቪሽኒ፣ 1993፣ ዌይ፣ 1997 እና ካምፖ እና ሌሎች፣ 1999፣ፒንዲክ እና ዲክዚት፣ 1994)። ይሁን እንጂ ሙስና ለድርጅቶች ህጋዊ ያልሆኑ ጥቅሞችን በመፍጠር ማካካሻ ሊሆን ይችላል። ለምሳሌ ለኮንትራት ገንዘብ መክፈል። አትራፊ የመንግሥት ውል ለማግኘት፣ ጥሬ ዕቃ በመንግሥት ድጎማ ዋጋ ለማግኘት፣ ከገበያ በታች በሆነ ወለድ ብድር ለማግኘት፣ የውጭ ምንዛሪ ለማግኘት ወይም ከግብር ሰብሳቢዎች ጋር ለመመሳጠር፣ የታክስ ክፍያን ለመቀነስ ሲባል ብዙ ታዳጊ አገሮች ውስጥ ያሉ ድርጅቶች አንዳንድ ጊዜ ጉቦ ይከፍላሉ።

2.1. በዘርፉ አለም አቀፍ እና ሀገር አቀፍ ተጨባጭ ሁኔታ አንጻር

የተለያዩ ጥናቶች እንደሚያሳዩት ሙስና ከኢንቨስትመንት ቅልጥፍና ጋር አሉታዊ የሆነ ግንኙነት እንዳለው እንዲሁም የውጭ ቀጥታ ኢንቨስትመንትንም ሆነ ኢኮኖሚን አሉታዊ በሆነ መልኩ እንደሚጎዳ ይገልጻሉ (ብሩነቲ እና ሌሎች 1998፣ ዶህ እና ቴገን 2003፣ ዛካሮቭ 2018፣ ላምብስዶርፍ እና ቆርኔሌዎስ 2000)። ሙስና የህዝብን ስልጣን ለመበዝበዝ በግል ፍላጎት የሚመራ ባህሪ ነው (ጄን, 2001)። የሙስና ዋና መንስኤዎች የገበያ መዋቅር (አዴስ እና ዲ ቴል,1999)፣ ህጋዊ፣ ፖለቲካዊ እና ማህበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊ አካባቢ (Paldam, 2002; Treisman, 2000)፣ ተቋማዊ ጥራት (Acemoglu et al., 2001) እና የህግ ውጤታማነትን (Herzfeld and Weiss, 2003) ያዳክማል። ከማክሮ ኢኮኖሚ አንፃር፣ ጥናቶች እንደሚያሳዩት ሙስና እየተባባሰ ከሄደ በኢንቨስትመንት ላይ አሉታዊ ተጽእኖ ያሳድራል ይህ ደግሞ አገራዊ የኢኮኖሚ እድገትን ይቀንሳል (Mauro 1995)። ተፅዕኖ ፈጣሪ ባለሀብቶች በዓለም አቀፍ ደረጃ

ወሳኝ ሚና ይጫወታሉ፡፡ በዚህ ዘርፍ የሚተዳደረው ከ500 ቢሊዮን ዶላር እስከ 2 ትሪሊዮን እንደሆነ እና አሃዙ እያደገ መሆኑን ጥናቶች ያሳያሉ፡፡ እነዚህ ባለሀብቶች አወንታዊ የሆኑ ኢኮኖሚያዊ ግቦችን ለማሳካት እና ማህበራዊ ለውጥ ለማምጣት በኢንቨስትመንት ያለው ተጽዕኖ በጣም ከፍተኛ ነው፡፡

ባለፉት ሦስት አስርት ዓመታት ውስጥ የግሉ ኢንቨስትመንት ፈንድ ዘርፍ ወደ ብዙ ትሪሊዮን ዶላር ዓለም አቀፍ ኢንዱስትሪ አድጓል፡፡ በላቲን አሜሪካ እና ካሪቢያን ገበያው አዝጋሚ እንደሆነ ነገር ግን ቋሚ እድገት ያሳየ መሆኑን በተለያዩ ጥናቶች ተመላክቷ፡፡ ሆኖም፣ የግል ኢንቬስትመንት ፈንድ ገንዘብን አስመስሎ የማሸሽ አደጋዎች በተመሳሳይ ጊዜ ውስጥ ብዙም ዓለም አቀፍ የሆነ የምርመራ ጥናት አላገኘም፡፡ ይሁን እንጂ በአሜሪካ ከፌዴራል የምርመራ ቢሮ (ኤፍ.ቢ.አይ.) ሾልኮ የወጣ ማስታወቂያ ተከትሎ ለዩናይትድ ስቴትስ እንዲሁም በላቲን አሜሪካ እና በካሪቢያን አካባቢ ለሚገኙ ሌሎች ሀገራት የገንዘብ ማጭበርበር አደጋ ከፍተኛ ደረጃ ላይ ደርሷል (Lloyd, Timothy 2020)፡፡ እ.ኤ.አ. በ2020 ሾልኮ የወጣው መረጃ እንደሚያሳየው ወንጀለኞች የፀረ-ገንዘብ ማጭበርበርን ፕሮግራሞችን ለማስቀረት በግል ፍትሃዊነት ኩባንያዎች የሚቀርቡ ኢንቨስትመንቶችን ጨምሮ የግል የገንዘብ ምደባን እየተጠቀሙ እንደሆነ በከፍተኛ እምነት ደምድሟል፡፡ ሾልኮ የወጣው ማስታወቂያ በካሊፎርኒያ ውስጥ የሚንቀሳቀሰውን የሜክሲኮ የአደንዛዥ ዕፅ ቡድን በግል የባንክ ተቋማት ውስጥ የግላቸው ፈንድ ሒሳቦችን ለመክፈት ግለሰቦች የሚከፍልበትን ምሳሌ ተጠቅሷል፡፡ ካርቴሉ በእነዚህ አካውንቶች በየሳምንቱ 1 ሚሊዮን ዶላር ህጋዊ ያልሆነ ገንዘብ እንደሚያወጣ እና ከዚያም ወርቅ ለመግዛት ገንዘቡን አውጥቷል ተብሏል፡፡ ከሩሲያ የተደራጁ ወንጀሎች ጋር ግንኙነት አለው ተብሎ የተጠረጠረውን ሩሲያ ያደረገ ኩባንያ እንደነበር ታወቋል (Moskowitz, Eli. “BlueLeaks, 2020).

የተለያዩ ጥናቶች እንደሚያሳዩት ሙስና ዕምነት የጎደለው የሕግ ሥርዓትና የተቋማት ድክመት ውጤት መሆኑን ይገልጻሉ፡፡ ከፍ ያለ ፖለቲካዊ እና ኢኮኖሚያዊ አደጋዎችን ሊያስከትል ይችላል፣ በሌላ አነጋገር፣ በአስተናጋጅ አገር ያለው ሙስና ደረጃ ከፍ ባለ መጠን፣ ባለሀብቶች እርግጠኛ አለመሆን በዛን ጊዜ፣ ሙስና ለውጭ ባለሀብቶች ተጨማሪ የመግቢያ እንቅፋት ሊሆን ይችላል (ሀቢብ እና ዙራዊክ, 2002)፡፡ ከላይ ከተጠቀሱት ምክንያቶች ሙስና የውጭ ቀጥታ ኢንቨስትመንት ላይ አሉታዊ ሚና ሲጫወት ሌሎች ምሁራን ደግሞ የሙስናን አወንታዊ ተግባር ይጠቁማሉ፡፡ በተጨባጭ ጥናት ውስጥ፣ እንደ ህንድ፣ ብራዚል እና ሜክሲኮ ያሉ አንዳንድ አገሮች ከፍተኛ መጠን ያለው የውጭ ኢንቨስትመንትን በከፍተኛ ደረጃ በሙስና ስበዋል (ሌቪ 2007)፡፡

የሕግ አስከባሪ ተቋማት ውጤታማ በማይሆኑበት እና በሙስና የተዘፈቁ ሲሆኑ፣ አማራጭ የሚሆነው ገለልተኛ የፀረ ሙስና ኮሚሽን ወይም ዋና ኢንስፔክተር ለዋና ሥራ አስፈጻሚ ወይም ለፓርላማ ብቻ

ሪፖርት ያቀርባል። በዚህ ዙሪያ በጣም የታወቀው የሆንግ ኮንግ ገለልተኛ የሙስና ኮሚሽን (ICAC) ሲሆን ለጠቅላይ ገዥው ጄኔራል ብቻ የሚዘግብ እና ሰፊ ስልጣን ያለው ነው (Klitgaard 1988)። ኮሚሽኑ የሙስና ወንጀሎችን በማጣራት ክስ የመመስረት እና ትምህርት የመስጠት ተልዕኮ አለው። የፀረ-ሙስና ጥረቶች ውጤታማነት ውስንነት አለባቸው ተብሎ ይታሰባል። ለዚህ እንደ አስቸጋሪ ሁኔታ የተገለጹት ምክንያቶች የተለያዩ እና እርስ በርስ የተሳሰሩ ናቸው። አብዛኛዎቹ የፖለቲካዊ ፍላጎት ማጣት (Brinkerhoff, D.W., 2010)፣ ውስን የቴክኒክ አቅም እና በቂ ያልሆነ የስትራቴጂ ምርጫዎች (UNDP 2014) ላይ አጽንዖት ሰጥተዋል።

በግልጽ ለማየት እንደሚቻለው የፖለቲካ ፍላጎት ወሳኝ ነው ምክንያቱም ሀብትን ለማሰባሰብ እና የባለድርሻ አካላት ቁርጠኝነት አስፈላጊ የሆነውን የአመራር ደረጃ ማሳደግና እና አዳዲስ ፖሊሲዎችን ለመቅረጽ እና ተግባራዊ ለማድረግ የሚያስችል ምቹ ሁኔታን ይፈጥራል፣ ቴክኒካል አቅምም ከፖለቲካዊ ፍላጎት ጋር አብሮ የሚሄድ በመሆኑ የፖለቲካ ፍላጎቱን የበለጠ ሊያበላሽ የሚችል መመሪያ እና አማራጮችን በማቅረብ ያልተገባ ስራ እንዳይሰራ ይረዳል (Brinkerhoff, D.W., 2010)። በሙስና ላይ ዕርምጃ እንዲወሰድ የብዙ መንግሥታት አመራሮች ጥሪ እየጠነከረ ከመጣ፤ በቴክኒክ አቅም ላይ የሚደረጉ ኢንቨስትመንቶች እየጨመረ ከሄደ፤ ትኩረት ወደ ራሱ ስትራቴጂ ምርጫ እንዲሄድ ከተደረገ የሚፈለገውን ውጤት እያስገኘ ይሄዳል (Transparency International, 2016)።

2.2. በዘርፉ ውስጥ ለሙስና እና ብልሹ አሰራሮች ሊዳርጉ የሚችሉ የአሰራር ክፍተቶች

ሙስናንና ብልሹ አሰራርን የሚያበረታቱ ጉዳዮች መካከል ደካማ ህግ፣ በቂ ያልሆነ ተቋማዊ አሰራር፣ ውጤታማ ያልሆነ የመንግስት ወጪ አስተዳደር፣ የጥቅም ግጭት እና የተፅዕኖና ስልጣንን አላግባብ መጠቀም፣ የስልጣን ክምችት፣ በአስፈፃሚ ውሳኔዎች ዙሪያ ደካማ ግልጽነት፣ የተገደበ የመረጃ ተደራሽነት፣ ግልጽ ያልሆነ የቁጥጥር ስርዓቶች፣ ምክንያታዊነት የጎደለው የውሳኔ አሰጣጥ፣ ደካማ የቁጥጥር እና የማስፈጸሚያ ስርዓቶች መኖር፣ የአሰራር መመሪያዎችን እና ሂደቶችን አለመጣጣም መሆናቸውን ጥናቶች ያሳያሉ። ለሙስና ስጋት ተጋላጭ ከሆኑት የመንግስት ተግባራት መካከል የግዥ፣ የገቢ አሰባሰብ፣ ሹመት አሰጣጥ፣ ኤክስትራክቲቭ ኢንዱስትሪዎች እና የአካባቢ አስተዳደር መሆናቸውን ጥናቶች ይጠቁማሉ።

ሙስናን በተለያዩ እርከኖች እንዲዘልቅ ከሚያደርጉት ምክንያቶች መካከል፡- ያሉት ሕጎች ዘመናዊ የሙስና ስጋቶችን ለመቅረፍ በጣም ያረጁ እና ጠባብ መሆናቸው፣ የቀረቡት የጸረ-ሙስና ሕጎች የሁሉንም ዘርፎች የሚመለከቱ ብዙ ጉዳዮችን አለመሸፈን፣ አስፈላጊ የሆኑ ተቋማዊ አወቃቀሮች አለመኖራቸው፣ የሲቪል

ማህበረሰብ እንደ የህግ የበላይነት፣ ታማኝነት፣ ግልጽነት እና ተጠያቂነት ያሉ የስነምግባር መርሆዎችን በማስተዋወቅ ረገድ ያለው ሚና ውስን መሆን እና አንድ ተቋም መረጃ የማግኘት መብትን የሚያረጋግጥ ህግ አለመኖር ናቸው።

እ.ኤ.አ. በ2011 የግልጽነት የሙስና አመለካከቶች ማውጫ (CPI) ላይ እንደተገለጸው ኢትዮጵያ 2.7 በማስመዝገብ ከተገመገሙ 182 አገሮች 120ኛ ደረጃ ላይ ተቀምጣለች፤ ይህ ደግሞ የተንሰራፋና ሥር የሰደደ ሙስና መኖሩን ያሳያል። የመልካም አስተዳደር እጦት፣ የተጠያቂነትና የግልጽነት እጦት፣ የዴሞክራሲ ባህልና ወግ ዝቅተኛ ደረጃ፣ የዜጎች ተሳትፎ ማነስ፣ የጠራ ደንብና ፈቃድ አለመኖር፣ ተቋማዊ ቁጥጥር ዝቅተኛ መሆን፣ የከፋ ድህነትና ኢፍትሃዊነት፣ ጎጂ ልማዳዊ ድርጊቶችና የሥልጣንና የሀብት ማእከላዊነት ናቸው ። የቤተሰብ እና ብሄረሰብ ታማኝነት እና ግዴታዎች፣ የግል እና የህዝብ ፍላጎቶች ልዩነት፣ የግል ይዞታነት፣ የፋይናንስ አስተዳደር ደካማነት፣ የሂሳብ አያያዝ እና ኦዲት አለመሟላት፣ የህግ እና የፍትህ ስርዓት ደካማነት፣ ከቁጥጥር ውጭ የሆነ ቢሮክራሲ፣ ተቀባይነት ያለው የሞራል እና የስነምግባር እሴቶች መበላሸት፣ ጤናማ እና ውጤታማ ያልሆኑ ፖሊሲዎች በኢትዮጵያ ሲቪል ሰርቪስ ስርዓት ሙስና ዋና መንስኤዎች ናቸው (ተስፋዬ 2007)። የአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ከፌዴራል የሥነ ምግባርና ፀረ ሙስና ኮሚሽን ጋር በመተባበር ባደረገው የሙስና ጥናት ማጭበርበር፣ ምዝበራ፣ ወገንተኝነትና ሌብነት ዋና ዋናዎቹ ሙስና የታየባቸው ናቸው ተብሎ ይታመናል (FEACC, 2007)።

ክፍል ሶስት፡ የጥናቱ ስነ ዘዴ

3.1. የጥናቱ ቦታ

ይህ የዘርፍ ጥናት የተካሄደው በአዲስ አበባ ከተማ ውስጥ በሚገኙ የኢትዮጵያ ኢንቨስትመንት ሆልድንግስ መስሪያ ቤቱ ተጠሪ በሆኑ 24 ተቋማት ላይ ነው።

3.2. የመረጃ ምንጮች እና የመሰብሰቢያ ዘዴዎች

ይህ ጥናት የመጀመሪያ እና ሁለተኛ ደረጃ የመረጃ ምንጮችን ተጠቅሟል። የመጀመሪያ ደረጃ የመረጃ ምንጮች በመጠይቅ እና የሀሳብ ማጎልበቻ ውይይቶች (brainstorming) ናቸው። ከየተቋማቱ የተሰበሰቡ የተለያዩ ሰነዶች ሁለተኛ ደረጃ የመረጃ ምንጭነት ጥቅም ላይ ውለዋል።

መጠይቅ፡- የጥናት ቡድን አባላት የተቋማትን የተለያዩ የሥራ ክፍል ኃላፊዎችንና ሰራተኞችን በማወያየት እንዲሁም በምልከታ የተዘጋጀውን ቼክ-ሊስት እንዲሞላ ተደርጓል። ጥናቱን ከሌሎች ጥናቶች ለየት የሚያደርገው በቼክ-ሊስት ላይ የተነሱ ነጥቦች አዎንታዊ ምላሽ የሚሰጣቸው በሰነድ ወይም በምልከታ

ሲረጋገጡ ብቻ መሆኑ ነው። በሌላ አገላለጽ የሙስና ግንዛቤ (perception) ጥናት ሳይሆን በተጨባጭ መረጃ ላይ የተመሰረተ የተቋማት የስራ አፈፃፀም እና የሙስና ተጋላጭነት ጥናት ነው።

ሰነዶች፡- የተቋማቱ ፖሊሲዎች፣ አዋጆች፣ ደንቦች እና መመሪያዎች፣ የውስጥና የውጪ ኦዲት ሪፖርቶች፣ ዓመታዊ በጀት ዕቅድ፣ የግዥ አፈጻጸም፣ ዓመታዊ የእቅድ ክንውን ሪፖርቶች፣ የሙስና መከላከል ሠነዶች፣ የጥቆማ ሪፖርት አያያዝ፣ አፈታትና ውሳኔ አሰጣጥ ሪፖርቶች፣ ወዘተ ተዳሰዋል።

የሃሳብ ማጎልበቻ ዉይይት፡- እንደሚታወቀው የሙስና ስጋቶች ከአንድ ተቋም ወደ ሌላ ተቋም የመለያየት ባሕሪ አላቸው። ስለሆነም ተቋም-ተኮር የሙስና ስጋት ልየታ ለማካሄድ በጥናቱ በተካተቱ ተቋማት ውስጥ የበርካታ አመታት ዕውቀት ካላቸው በጥንቃቄ ከተመረጡ ኃላፊዎች እና ባለሙያዎች (experts) ጋር ኃሳብ የማጎልበት ውይይት ተካሂዷል።

3.3. ጥናቱ የተከናወነበት ሂደት

ይህን ጥናት ለማከናወን በአማካሪዎች፣ በጥናት ቡድን መሪዎችና በመረጃ ሰብሳቢዎች አማካኝነት ሶስት ዋና ዋና ሂደቶችን የተከተለ ሲሆን አንደኛው የጥናቱ መጠይቅ ዝግጅት ሲሆን መጠይቁን ለማዘጋጀት የተለያዩ አለም አቀፍ እና ሀገር አቀፍ ተሞክሮወችን እና ተያያዥ ጽሁፎችን በመዳሰስ ለማዘጋጀት ተችሏል። በዚህ ምዕራፍ ከተከናወኑ ተግባራት መካከል፡- የተዘጋጀውን መጠይቅ የሚመለከታቸው አካላት እንዲወያዩበት እና እንዲፀድቅ ተደርጓል፣ ለመረጃ ሰብሳቢዎችና ለጥናት ቡድን መሪዎች የስልጠና ሞጁል በማዘጋጀት ስልጠና የተሰጠ ሲሆን በሁለተኛው ምዕራፍ የመረጃ መሰብሰብ ሂደት ሲሆን የመረጃው አሰባሰብ ሂደት በሁለት ዓይነት ዘዴ የተዘጋጀ ሲሆን 1ኛ) በሃርድ ኮፒ እና 2ኛ) በሶፍት ኮፒ የተቋማት መረጃ ተሰብስቧል። የመረጃዉን ተአማኒነት ለማረጋገጥ ሁሉም መጠይቆች መረጃ ከተሞላባቸዉ በኋላ ከተሰበሰበው የሰነድ ማስረጃ ጋር እንዲረጋገጥ ተደርጓል። በተጨማሪም መረጃው ተሰብስቦ ካለቀ በኋላ ርክክብ ከመፈፀሙ በፊት የመረካከቢያ ፎርም በማዘጋጀት ያልተሟሉ መረጃዎች እንዲሟሉ ተደርጓል። በመረጃ ስብሰባ ወቅት ተገቢ የሆኑ የስነ-ምግባር መርሆችን በመከተል፡- የግለሰቦችንም ሆነ የተቋምን መብት የማይጋፋ እና በፈቃደኝነት ላይ የተመሰረተ እንዲሁም የመረጃዉን ሚስጥራዊነት እንዲጠበቅ ተደርጓል። የሶስተኛው ሂደት የሪፖርት ዝግጅት ሲሆን በዚህ ምዕራፍ ከተከናወኑ ተግባራት መካከል ስለ ሪፖርት አጻጸፍ ለጥናት ቡድን መሪዎች እና አባላት ስልጠና ተሰጥቷል፣ በስልጠናው መሰረት የተዘጋጀውን ረቂቅ ሪፖርት ቀርቦ የሚመለከታቸው አካላት እነዲወያዩበት እና እንዲፀድቅ ተደርጓል።

3.4. የሙስና ስጋት ጥናት ስነ-ዘዴ

የተለያዩ የዓይነታዊ የመረጃ ትንተና ስልቶች መካከል አንዱ የሆነውን ቲማቲክ (ጭብት ተኮር) የምርምር ዘዴ የተጠቀምን ሲሆን ይህ የጥናት ዘዴ በመረጃ ውስጥ ፓተርንን (ርዕስን) የመለየት፣ የመተንተን እና ሪፖርት የማድረግ ዘዴ ነው፡፡ አብዛኛውን ጊዜ የመረጃውን መጠን የሚቀንስ ገላጭ የሆነ የትንተና ዘዴ ነው፡፡ ይህ አካሄድ የተለያዩ ዘዴዎችን ሊያካትት ይችላል፡፡ አብዛኛውን ጊዜ የዳሰሳ ጥናት መጠይቆች፣ የቡድን ውይይቶች እና በተለያዩ የጽሑፍ ስብስቦች ላይ ይተገበራል። ጭብጥ ትንተና ዘዴን በመጠቀም ተመራማሪው በጽሁፎቹ ውስጥ በተገለጹት ርእሶች እና ሃሳቦች ላይ ተደጋጋሚ ንድፎችን ወይም ጭብጦችን ለመለየት የመረጃ ስብስብ ያጠናል። የዓይነታዊ መረጃዎችን በመተንተን፣ የቲማቲክ (ጭብጥ ተኮር) ትንተና በፅንሰ-ሀሳቦች፣ አስተያየቶች እና ልምዶች ላይ ያተኩራል። ይህ ውስብስብ፣ ገላጭ እና በተለያዩ ፍልስፍናዊ እና ፅንሰ-ሀሳባዊ መሠረቶች ላይ ሊጣበቅ የሚችል የመረጃ አቀራረብን የሚጠይቅ ዓይነታዊ የምርምር ዘዴ ተግባራዊ ሆኗል፡፡ በሁለተኛ ደረጃ የሙስና ስጋት ደረጃን ለመተንተን የአሀዛዊ መረጃ የትንተና ዘዴ የሆነውን የሙስና ስጋት ማትሪክስ ጥቅም ላይ ውሏል፡፡

3.5. የጥናቱ ዓይነት እና የመረጃ ትንተና ዘዴ

የዚህ ጥናት አቀራረብ በአብዛኛው ዓይነታዊ (qualitative) ነው። ገላጭ ትንተና (descriptive analysis) አሀዛዊ መረጃዎችን (የፕሮጀክቶች የወጪ መረጃና አፈፃፀም፣ የግዥ አፈፃፀም 4 ማሳያዎች፣ የውጭ እና የውስጥ የኦዲት ሪፖርት ግኝቶች፣ ወዘተ) በመተንተን ሥራ ላይ ውሏል። ከተለያዩ ምንጮች (መጠይቅ፣ ሰነዶች እና የሀሳብ ማጎልበቻ ውይይቶች) የተሰበሰቡ ዓይነታዊ መረጃዎችን ለመተንተን ይህ ጥናት በሰፊው ተቀባይነት ያለውን የጭብጥ ትንተና (thematic analysis) ዘዴ ተጠቅሟል።

3.4. የጥናቱ ተግዳሮቶች

በጥናቱ ያጋጠሙ ተግዳሮቶች፡- የተቋማት ኃላፊዎች/ ሰራተኞች በተያዘላቸው ቀጠሮ ያለመገኘትና ጥናቱን የሚያከናውኑትን ባለሙያዎች ማመላለስ፤ መረጃ ለመስጠት ፈቃደኛ አለመሆን፣ በተለይም የኦዲት ግኝት እና የፕሮጀክት መረጃዎችን ለመስጠት ፈቃደኛ አለመሆን ወይም በሚፈለገው ጊዜ አለመስጠት እና ዘርፉ በርካታ ተቋማት ያሉትና ሰፊ የመንግስት ሀብትን የሚያስተዳደር እንደመሆኑ ጥናቱን ለማካሄድ የጊዜ ዕጥረት መኖር፣

ክፍል አራት፡ ዘርፍ-ተኮር የሙስና ሥጋት ትንተና

የኢትዮጵያ ኢንቨስትመንት ሆልዲንግስ ዘርፍ የሙስና ስጋት ትንተና በ11 ርዕሰ ጉዳዮች ተከፋፍሎ እንደሚከተለው ቀርቧል፡፡

4.1. የተቋማት አደረጃጀት

በዘርፉ የስነምግባር መከታተያ አደረጃጀት በሚመለከት ሁሉም ተቋም በአዋጅ ቁጥር 1236/2013 መሰረት ያቋቋሙ መሆኑን መገንዘብ ተችሏል፡፡ ነገር ግን የክፍሉ ስያሜ እንደየተቋሙ ባህሪ የተለያየ መሆኑን ለአብነትም /መልካም አስተዳደር መምሪያ፣ የስነምግባርና የቅሬታ መስተንግዶ፣ የሥነምግባር እና መልካም አስተዳደር እንዲሁም ስነምግባር እና ተቋማዊ እሴት በሚል ያደራጁ መሆኑን ከመረጃዎች ማየት ተችሏል፡፡ በተቋቋሙት የሥነምግባር መከታተያ ክፍሎች የሰው ኃይል ከማሟላት አንጻር አምስት ተቋማት ሙሉ በሙሉ ያሟሉ ሲሆን 17 ተቋማት ከ50% በላይ ክፍሉን የሰው ኃይል ስለሚሟላታቸው ከቀረበው መረጃ ለመረዳት ተችሏል፡፡ የኢትዮጵያ ኮንስትራክሽን ዲዛይንና ቁጥጥር ሥራዎች ኮርፖሬሽን በውክልና የሚያሰራ መሆኑን እና የኢትዮጵያ ማዕድን ነዳጅና ባዮፊዩል ኮርፖሬሽን አንድ ሰው ብቻ መኖሩን ከመረጃዎች ግንዛቤ ተወስዷል፡፡

በጀትን በሚመለከት ዘጠኝ ድርጅቶች ለስራ ክፍሉ በቀጥታ በጀት የሚመድቡበት አሰራር ያለ ሲሆን 17 ተቋማት እንደሌሎች የስራ ክፍሎች የተለያዩ ተግባራትን ለማከናወን በሚጠይቁበት ወቅት የሚፈቀደበት አሰራር እንደሚጠቀሙ መረጃዎች ያሳያሉ፡፡

ከኢትዮጵያ ማዕድን ነዳጅና ባዮፊዩል ኮርፖሬሽን በስተቀር ሁሉም ተቋማት ውስጥ የሚገኙ የሥነ ምግባር መከታተያ ክፍል የሚያስፈልጉ የቢሮ ቁሳቁሶች ማሟላታቸውን እና የ2015 በጀት አመታዊ ዕቅድ አቅደው እየሰሩ የሚገኙ መሆኑን መረጃዎች ያሳያሉ፡፡

በዘርፉ በሁሉም ተቋማት የሀብት ብክነትንና ብልሹ አሰራርን ለመከላከል የተፈጠሩ አደረጃጀቶች ማለትም ቅሬታ ሰሚ ኮሚቴ፤ የዲሲፕሊን ኮሚቴ፣ የግዢ አፅዳቂ ኮሚቴ፣ የደረጃ እድገት ኮሚቴ፣ ወዘተ የተቋቋሙ መሆናቸውን ለማየት ተችሏል፡፡ ከዚህ በተለየ ሁኔታ የኢትዮጵያ ነዳጅ አቅራቢ ድርጅት ቅሬታዎች ሲኖሩ የሰራተኞች ህብረት ስራ ማህበር ኮሚቴ እያዋቀረ እንደሚሰራ ግንዛቤ ተወስዷል፡፡

ሙስናና ብልሹ አሠራሮች ሲከሰቱ ጥቆማዎችን ለመቀበል የሚያስችል ሚስጥራዊነቱን የጠበቀ የአሰራር ስርዓት ከኢትዮጵያ ማዕድን ነዳጅና ባዮፊዩል ኮርፖሬሽን በስተቀር ሁሉም የዘርፉ ተቋማት የጥቆማ መስጫ ሳጥን፣ ኢ-ሜይል፣ ቴሌግራም እና ስልክ የመሳሰሉት ተደራሽ ተደረገው እየተተገበሩ

መሆኑን መረጃዎች የሚያሳዩ ሲሆን በኢትዮጵያ አየር መንገድ ራሱን የቻለ ዘመናዊ የጥቆማ ስርዓት /Ethicsethiopianlines.com/ ያደራጀ መሆኑን ከምልከታ ማየት ተችሏል፡፡

በዘርፉ ስር የሚገኙት ሁሉም ተቋማት የሥነምግባር መከታተያ ክፍሎቻቸው ከሌሎች ክፍሎች ከህግ ክፍል፣ ተቋማዊ ለውጥ፣ ውስጥ ኦዲት ጋር በቅንጅት የሚሰሩ ሲሆን ከፊሎቹ (30%) ግን ከኦዲት ክፍል ጋር ብቻ እንደሚሰሩ መሆኑን መረጃዎች አመላክተዋል፡፡

ውሎች ከመፈረማቸው በፊት የህግ ክፍሎች አስተያየት የሚሰጡበት አሠራርን አስመልክቶ የኢትዮጵያ ማዕድን ነዳጅና ባዮፊዩል ኮርፖሬሽን፣ ብሔራዊ አልኮልና አረቄ ፋብሪካ ስርዓት ስለመኖሩ መረጃዎች የሌሉ ሲሆን በተቀሩት ተቋማት ስርዓቱ ተግባራዊ እየተደረገ መሆኑን ለማየት ተችሏል፡፡ ሌላው ከተቋማት አደረጃጀት ጋር በተያያዘ የሚነሳው ጉዳይ ጣልቃ ገብነት የሚመለከት ሲሆን በዘርፉ በሁሉም ተቋማት የተለያዩ ክፍሎች ላይ አላስፈሊጊ ጣልቃ-ገብነት ስለመኖሩ የሚያሳዩ መረጃዎች የሉም፡፡

በተቋማት አደረጃጀት ውስንነት ምክንያት በዘርፉ ስር በሚገኙ ተቋማት የስነ ምግባር መከታተያ ክፍል በበቂ የስው ሃይል ባለመሟላቱ ምክንያት ክፍሉ ስራውን በውክልና እንዲሰራ መደረጉ በዘርፉ ለሚከናወኑ የስነምግባር ግንባታ እና ሙስና መከላከል ተግባር ላይ አሉታዊ ተጽዕኖ የሚያሳድር መሆኑ፡፡

4.2. ተጠያቂነትን ማስፈን

የመንግስት የልማት ድርጅቶች በርካታ መዋዕለ ንዋይ የሚያንቀሳቅሱ እንደመሆኑ መጠን አሰራራቸው ተጠያቂነትን ያሰፈነ እንዲሆን በእጅጉ ይጠበቃል፡፡ በዚህ ረገድ በዘርፉ ስር 18 ተቋማት ለሙስና ተጋላጭ የሆኑ የስራ ክፍሎችን እና አሰራሮችን በርካታ የደሰሳ ጥናት ማድረጋቸውን መረጃዎች ያሳያሉ፡፡ ሆኖም የሙስና ስጋት ዳሰሳዊ ጥናቶችን ተከትሎ ማሻሻያዎች ለማድረግ የሞከሩት ብሄራዊ አልኮልና አረቄ ፋብሪካ፣ የኢትዮጵያ ግብርና ስራዎች ኮርፖሬሽን የኢትዮጵያ አየር መንገድ እና የኢትዮጵያ የባህር ትራንስፖርት ሎጅስቲክስ አገልግሎት ድርጅቶች መሆናቸውን ከመረጃዎች ማየት ተችሏል፡፡ በተጨማሪም የደንበኞች እርካታ ጥናትን በተመለከተ በስምንት ተቋማት መከናወኑን ማየት የተቻለ ሲሆን በቀሪዎቹ የዘርፉ ተቋማት በገለልተኛ አካል ጥናት ስለመደረጉ መረጃ አልተገኘም፡፡

ሌላው ከተጠያቂነት አኳያ ትኩረት የሚሰጠው ጉዳይ የሥነምግባር መመሪያ ማዘጋጀትና መተግበር ሲሆን በዘርፉ 21 ተቋማት መመሪያውን አዘጋጅተው ጥቅም ላይ ማዋላቸውን መረጃዎች ሲያሳዩ የኢትዮጵያ ማዕድን ነዳጅና ባዮፊዩል ኮርፖሬሽን እና ኬሚካል ኢንዱስትሪ ኮርፖሬሽን የስነምግባር መመሪያ ስለማዘጋጀታቸው የሚገልፅ መረጃ የለም፡፡

በዘርፉ የሚገኙት የልማት ድርጅቶች የተሳሳቱ ድርጊቶች ከመፈፀማቸው በፊት ጥቆማ ተቀብለው ቅድመ የመከላከል ስራዎች በማድረግ በቁጥር ደረጃ መረጃ የተገኘው በኢትዮ ቴሌኮም፣ ኢትዮጵያ መድን ድርጅት፣ በኢትዮጵያ አየር መንገድ፣ የኢትዮጵያ ንግድ ሥራዎች ኮርፖሬሽን ሲሆን በነዚሁ ተቋማት ስምንት ጉዳዮች ቀርበው ስድስቱ ሲፈቱ ሁለቱ በሂደት ላይ መሆናቸውን መረጃዎች ያመላክቱ ሲሆን፤ ነገር ግን በአምስት ተቋማት ላይ የክስ ማስረጃዎች ያሉ ቢሆንም በቁጥር ደረጃ ለማስቀመጥ የሚያስችል መረጃ የላቸውም፡፡ በተጨማሪም 16 ተቋማት በተጠቀሰው ርዕሰ ጉዳይ የተከናወነ ተግባር መኖሩን የሚገልፅ መረጃ አልተገኘም፡፡

የስነምግባር ጥሰትን አስመልክቶ በስምንት ተቋማት 2,758 ባለሙያዎች እና አራት አመራሮች የተከሰሱ መሆናቸውን መረጃዎች ያመላክቱ ሲሆን፤ በአራት ተቋማት የስነምግባር ክስ ስለመኖሩ መረጃዎች ቢኖሩም በቁጥር ደረጃ ለመጥቀስ የሚያስችሉ አለመሆኑን ለመረዳት ተችሏል፡፡ በቀሪዎቹ 12 ተቋማት በስነምግባር ጥሰት የተከሰሰ አመራርም ሆነ ሰራተኛ ስለመኖሩ አመላካች ማስረጃዎች የሉም፡፡

የህግ ክፍሎች በሚመሰርቱባቸው ክሶች ያላቸው የመርታት አቅም በሚመለከት በዘርፍ ስር ከሚገኙ 24 ተቋማት መካከል በአስር ተቋማት 1562 ክሶች መስርተው 1534 (98%) መዝገቦች ላይ መርታት መቻላቸውን መረጃዎች ያሳያሉ፡፡ ከዚህም በተጨማሪ አራት ተቋማት የፍርድ ቤት ማስረጃዎች ቢኖሩም በቁጥር ደረጃ የተገለፀ መረጃ የሌለ ሲሆን በተቀሩት 10 ተቋማት በዚህ ረገድ የተከናወነ ተግባር ስለመኖሩ ማስረጃ አልተገኘም፡፡

የቅሬታ አቀራረብ ስርዓትን በተመለከተ በዘርፉ በሰባት ተቋማት በርካታ ጉዳዮች ላይ 253 ቅሬታዎች ቀርበው 231 ውሳኔ ሲያገኙ ቀሪዎቹ በሂደት ላይ መሆናቸውን ለመረዳት ተችሏል፡፡ በአንጻሩ በስድስት ተቋማት ቅሬታዎች ቀርበው መፈታታቸውን የሚያሳዩ ሰነዶች ይኑሩ እንጂ በቁጥር ደረጃ ለመግለጽ አያስችሉም፡፡ ሌሎች አስራ አንድ የዘርፉ ተቋማት ቅሬታዎችን ስለመቀበላቸው እንድሁም ስለማጣራታቸው የሚያሳዩ መረጃዎች የሉም፡፡

ከተሰበሰበው መረጃ መረዳት እንደተቻለው የሥነ-ምግባር እና ፀረ-ሙስና ክፍል በተቋቋመባቸው ተቋማት የስራ አፈጻጸሙን በተቋማቱ የበላይ ኃላፊዎች ከሌሎች የስራ አፈጻጸሞች ጋር እንደሚገመገሙ ለመገንዘብ ተችሏል፡፡

ተጠያቂነትን ከማረጋገጥ አኳያ በዘርፉ ስር በሚገኙ አብዛኛው ተቋማት ሙስናንና ብልሹ አሰራር ለመከላከል የሚያስችል የደንበኞች እርካታ በገለልተኛ አካል አለመጠናቱ፣ የሥነምግባር መመሪያ በተሟላ ሁኔታ አለማዘጋጀት እና የማሻሻያ ስራ አለመደረጉ፡፡

4.3. የተቋማት ግልጽነት

ግልጽነት የአንድን ነገር እውነተነት የማሳየት ጥራት ወይም አቅም እንዲሁም አንድን ሁኔታ ሊረዱት በሚቻል መንገድ ቀላል አድርጎ የማቅረብ ሁኔታ ነው፡፡ የግልጽነት አሠራር ህብረተሰቡ ወቅታዊና ትክክለኛ መረጃ እንዲያገኝ ከማድረጉም ባሻገር ጉድለቶች እንዲስተካከሉ፣ እርምጃም እንዲወሰድ ለማድረግ ትልቅ አስተዋጽዖ ይኖረዋል፡፡ ለሙስና መከሰት በርካታ ሁኔታዎች ቢኖሩም በመንግሥት አሠራር ግልጽነት አለመኖር አንዱ ነው፡፡ የግልጽነት ሥርዓት ከሌለ የህግ የበላይነት ሊሰፍን፣ ዲሞክራሲና መልካም አስተዳደር ሊዳብር፣ ኢኮኖሚያዊና ማህበራዊ እድገት ሊመጣ አይችልም፡፡ ስለሆነም ተቋማት አሠራራቸው የግልጽነት ሥርዓት ተከትለው የዕለት ተዕለት ተግባራቸው ሊከውኑ ይገባል፡፡

በዘርፉ የሚገኙ ሁሉም ተቋማት እቅዶቻቸውን በጋራ ውይይት እንደሚደረግባቸው እና የእቅድ አፈጻጸም ግምገማ እንደሚያደርጉ ማየት የተቻለ ሲሆን አብዛኞቹ ተቋማት ዓመታዊ መደበኛ፣ ካፒታል እና የውስጥ ገቢ በጀት አጠቃቀም መረጃ ለሚመለከታቸው አካላት ተደራሽ ማድረግ የቻሉ ሲሆን ጥቂት ተቋማት ግን ተደራሽ በማድረግ ረገድ ድክመት እንዳለባቸው መረጃዎች ያሳያሉ፡፡

በዘርፉ የሚገኙ ሁሉም ተቋማት በተቋሞቻቸው ያሉ የሥራ ሂደቶች ውሳኔ አሰጣጥ ላይ የሚመለከታቸውን አካላት እንደሚያሳትፉ እና ውሳኔዎች እና ቃለ-ጉባኤዎች በተገቢው መንገድ ተደራሽ እንደሚያደርጉ ማየት ተችሏል፡፡ በሌላ በኩል ደግሞ በዘርፉ የሚገኙ ተቋማት አብዛኞቹ የግዥና ጨረታ ማስታወቂያዎች በይፋ ያሰራጩ ሲሆን ጥቂት ተቋማት ግን ይህን ማድረጋቸው የሚያሳይ መረጃ አልተገኘም፡፡ የግልጽነት አንዱ መገለጫ የደንበኛው መረጃ የማግኘት መብት ማረጋገጥ እንደሆነ ይታወቃል፡፡ በዘርፉ የሚገኙ ተቋማት ጥቂቶቹ ብቻ ለሚዲያ፣ ለምርመራ ጋዜጠኞች እና ለሌሎች አካላት መረጃ መስጠታቸው የሚጠቁም ማስረጃ የተገኘ ሲሆን በተቀሩት ተቋማት ግን ማግኘት አልተቻለም፡፡

እያንዳንዱ ተቋም የሚሰጠውን አገልግሎት በተመለከተ ምን ዓይነት አገልግሎት፣ በምን መስፈርት፣ ለማን እንደሚሰጥ በዝርዝር የሚያብራራ መመሪያ ማውጣትና ተጠቃሚው ህብረተሰብ ይህንኑ በሚገባ እንዲያውቅ ማድረግ ይጠበቅበታል፡፡ ተቋማት ይህንን ማድረግ ከሚችሉበት መንገድ ውስጥ አንዱ ተገቢውን ማህበራዊ ሚዲያ ወይም ድህረ-ገጽ መጠቀም መቻል ነው፡፡ በዚህ ረገድ በዘርፉ የሚገኙ የተወሰኑ ተቋማት ለምሳሌ የኢትዮጵያ ግብርና ስራዎች ኮርፖሬሽን፣ የኢትዮጵያ አየር መንገድ፣ ስኳር ኮርፖሬሽን፣ ኢትዮ ቴሌኮም፣ የኢትዮጵያ ንግድ ባንክ፣ የኢትዮጵያ ኤሌክትሪክ አገልግሎት እና ብርሀንና ሰላም ማተሚያ ድርጅት መረጃዎቻቸውን የሚያሰራጩበት በአግባቡ የተደራጀ እና የሚሠራ ማህበራዊ ሚዲያ ወይም ድህረ-ገጽ ያላቸው ሲሆን አብዛኞቹ ግን የተሟላ እና በሚፈለገው ልክ የሌላቸው መሆኑን ለማየት ተችሏል፡፡

ከግልፅነት አተገባበር ጋር በተያያዘ የሚታዩ የተቋማት የመረጃ አያያዝ ክፍተት፣ ተገቢውን ሚዲያ በመጠቀም መረጃዎችን ተደራሽ አለማድረግ፣ የሚሰራ ድህረ-ገጽ አለመኖር፤

4.4. አዋጅ፣ ደንብና መመሪያ

ተቋማት በአዋጆች፣ ደንቦች፤ መመሪያዎች የአሠራር ማኑዋሎች ህግ በተከተለ መንገድ በየጊዜው ክትትል እና ግምገማ በማድረግ መሻሻል ይኖርባቸዋል፡፡ በዘርፉ ስር ከሚገኙ ተቋማት ውስጥ 62.5% የሚሆኑት ተቋማት የዜጎች ቻርተር ያላቸውና ለተገልጋዮች ተደራሽ እንደሚያደርጉ አዳዲስ እና ነባር ህጎችን የማሻሻል ስራ በየተቋማቱ እየተሰራ መሆኑን ለአብነትም ረቂቅ አዋጅ፣ ረቂቅ ደንብ፣ የሥነ-ምግባር መመሪያና ሙስና መከላከል የሚያስችል መመሪያዎች በማውጣት ተግባራዊ እያደረጉ መሆናቸውን ከቀረቡ ሰነዶች ለማየት ተችሏል፡፡

በዘርፉ 55 የተሻሻሉ ደንብና መመሪያዎች፤ 31 የአሠራር ማኑዋሎች፤ 20 ፀድቆ በፍትህ ሚኒስቴር የተመዘገቡ እና ሌሎች ተቋማት በቦርድ የሚያፀድቅ ሁኔታ መኖሩ መረጃዎች የሚያሳይ ሲሆን 37.5% የሚሆኑ ተቋማት የአዋጆች፣ ደንቦች፤ መመሪያዎች የአሠራር ማኑዋሎች መረጃዎች አልቀረቡም፡፡ የሚዘጋጁ ደንቦችና አዋጆች ለሚመለከተው አካል በአግባቡ ተደራሽ የሚሆኑበት ሁኔታዎች መኖሩ መረጃዎች የሚያሳዩ ሲሆኑ ፀድቀው የሚወጡ መመሪያዎችና ደንቦች ለተገልጋዮች/ለደንበኞች በቀላል ተደራሽ በማድረግ ረገድ በተለይም በተለያዩ ማህበራዊ ሚዲያዎችና በበየነ መረብ (website) ግንዛቤ የማስጨበጥ ስራ እየሰሩ መሆናቸውን ከሰነድ ማስረጃ ለማወቅ ተችሏል፡፡

በአዋጆች ደንቦችና መመሪያዎች አተገባበር ዙሪያ 11 ተቋማት ለአመራሮች እና ሰራተኞች ሥልጠና ስለመስጠታቸው መረጃዎች ያሳያሉ፡፡ ሆኖም የቀሩት ተቋማት በወጡ ህጎች ዙሪያ የስልጠና ሞጁል እና የስልጠና የድርጊት መርሃ ግብር በማዘጋጀት ለተቋሙ ሠራተኞች ሥልጠና ስለመስጠታቸው እና የወጡትን ወይም የተሻሻሉትን ህጎች ለተጠቃሚዎች ተደራሽ ስለማድረጋቸው የሚያመላክት ሰነድ ወይም መረጃ አልቀረበም፡፡

ከአዋጅ፣ ደንብና መመሪያ አፈፃፀም ላይ የሚታዩ የሙስና ስጋቶች፡ በወጡና በተሻሻሉ የሕግ ማዕቀፎች ላይ በተሟላ ሁኔታ ተደራሽ አለማድረግ እና የግንዛቤ ፈጠራ ስራ አለመሰራት የህግ የበላይነትን በመረዳት ሙስናንና ብልሹ አሰራርን ለመታገል ክፍተት ይፈጥራል፡፡

4.5. ንብረት አስተዳደር

በዘርፉ ሥር ባሉ ተቋማት ላይ የንብረት አስተዳደርና መቆጣጠር አሰራር ሥርዓት ከመዘርጋት አኳያ ሁሉም በዘርፉ ሥር የሚገኙ ተቋማት አሰራሩን መዘርጋታቸውን ከቀረቡ ሰነዶች እና በተወሰኑ ተቋማት

ላይ አውቶሜትድ ከተደረገ ሲስተም በምልከታ ማየት ተችሏል። እንዲሁም ዓመታዊ የንብረት ቆጠራን በተመለከተ ከኢትዮጵያ ማዕድን ነዳጅና ባዮፊዩል ኮርፖሬሽን በስተቀር ሁሉም በዘርፉ ስር የሚገኙ ተቋማት ዓመታዊ የንብረት ቆጠራ ማካሄዳቸውን ከተገኘ መረጃ መረዳት ተችሏል።

በዘርፉ ሥር ከሚገኙት ከብርሃንና ሰላም ማተሚያ ድርጅት እና ገነት ሆቴል ውጪ በሌሎች ተቋማት የካይዘን ንብረት አስተዳደር ሥርዓት ተግባራዊ ማደረጋቸውን በአካል በተደረገ ምልከታ መረጋገጥ ተችሏል።

በዘርፉ ሥር በሚገኙ አብዛኛው ተቋማት ድግግሞሽን ጨምሮ በ8 ተቋማት ላይ ጊዜ አልፎባቸው፣ በ6 ተቋማት ላይ ቴክኖሎጂ አልፎባቸው የተወገዱ መሆኑን ከቀረበ መረጃ መረዳት የተቻለ ሲሆን የተቀሩት ተቋማት በምን ምክንያት እንዳስወገዱት መረጃው ላይ አልተገለጸም። የኢትዮጵያ የክፍያ መንገዶች ኢንተርፕራዝ፣ ብሔራዊ አረቄና አልኮል ፋብሪካ እና የኢትዮጵያ ንግድ ባንክ ተቋማት ላይ ንብረት ስለመወገዱ መረጃ መግኘት አልተቻለም። በዘርፉ ስር የሚገኙ አብዛኛው ተቋማት ላይ የሚወገዱ ንብረቶች ዝርዝር ቀርቦ በባለሙያዎች እንደሚገመገሙ ከቀረበ ሰነድ ማየት የተቻለ ሲሆን የኢትዮጵያ የክፍያ መንገዶች ኢንተርፕራዝ፣ ብሔራዊ አረቄና አልኮል ፋብሪካ፣ የኢትዮጵያ ንግድ ባንክ እና የኢትዮጵያ ቱሪስት ንግድ ስራዎች ኢ.ማ ተቋማት ላይ የሚወገዱ ንብረቶች ዝርዝር ቀርቦ በባለሙያዎች ስለመገምገሙ አመልካች ሰነድ አልተገኘም።

ለሚወገዱ ንብረቶች ተገቢ ጥበቃና አያያዝ ከማድረግ አንጻር በዘርፉ ስር በሚገኙ አብዛኛው ተቋማት ላይ ለመወገድ ለተዘጋጁት ንብረቶች ተገቢ ጥበቃና አያያዝ እንደሚደረግ በምልከታ ማረጋገጥ የተቻለ ሲሆን የኢትዮጵያ የክፍያ መንገዶች ኢንተርፕራዝ፣ ብሔራዊ አረቄና አልኮል ፋብሪካ፣ የኢትዮጵያ ንግድ ባንክ እና የኢትዮጵያ ቱሪስት ንግድ ስራዎች ኢ.ማ ላይ ለሚወገዱት ንብረቶች ተገቢ አያያዝና ጥበቃ ስለመደረጉ በተደረገ ምልከታ ስለመረጋገጡ መረጃ አልተገኘም። ንብረቶች የተወገዱበትን አካሄድን በተመለከተ መረጃውን በገንዘብ ደረጃ ማግኘት የተቻለው 12 ተቋማት ላይ ሲሆን ድግግሞሽን ጨምሮ 11 ተቋማት በ333,712,196.80 ብር በግልጽ ጨረታ፣ አንድ ተቋም በ787,681 ብር በውስን ጨረታ እና ሁለት ተቋማት በ2,717,965 ብር በዕርዳታ/በስጦታ ንብረት ማስወገዳቸውን የቀረበ መረጃ ያሳል።

ከንብረት አስተዳደር ጋር ተያይዞ የሚስተዋሉ የሙስና ስጋቶች፡ ንብረቶችን በወቅቱ እና ስርዓት ባለው መንገድ ማስወገድ አለመቻል እና የሚወገዱ ንብረቶችን ተገቢ ጥበቃ እና ጥንቃቄ አለማድረግ፤ የተቋሙ ሰራተኛ በማናቸውም የስራ አጋጣሚ በእጁ ሊገቡ የሚችሉትን ወይም በአደራ የተረከባቸውን፣ ዕቃዎችን፣ ሰነዶችን፣ ተንቀሳቃሽ ወይም አላቂ ዕቃዎችን ሊወስድ ወይም

ሊሰውር ይችላል፡፡ ስለሆነም የኢንቨስትመንት ዘርፍ በስራ ተግባር የሚፈጸም የመውሰድ እና የመሰወር የሙስና ወንጀል ስጋት ያለበት መሆኑን ያመላክታል፡፡

4.6. የግዥ አስተዳደር

በዘርፉ ስር ከሚገኙ 24 ተቋማት ውስጥ 18ቱ በግዥ ዕቅዳቸው ላይ ተወያይተው ግዥ ያከናወኑ ሲሆን የግዥ አፈፃጸማቸውንም እንደሚገመግሙ ከተሰበሰቡ መረጃዎች ለመረዳት ተችሏል፡፡ የኢትዮጲያ ንግድ ባንክ፣ የኢትዮጵያ ማዕድን ነዳጅና ባዮ-ፊዩል ኮርፖሬሽን፣ ብሄራዊ አልኮልና አረቄ ፋብሪካ፣ የኢትዮጵያ ኮንስትራክሽን ሥራዎች ኮርፖሬሽን እና የኢትዮጵያ ኮንስትራክሽን ዲዛይንና ቁጥጥር ሥራዎች ኮርፖሬሽን በግዥ እቅዳቸው እንዲሁም አፈጻጸማቸው ላይ ውይይት ስለማድረጋቸው የሚያሳይ መረጃ አልተገኘም፡፡

የግዥ አፈጻጸም ማሳያወችን በሚመለከት በዘርፉ ስር ከሚገኙ 24 ተቋማት ውስጥ ግዮን ሆቴል ጨምሮ ከላይ የተዘረዘሩት 18 ተቋማት በተለያዩ መንገዶች ግዥ ፈጽመዋል፡፡ ከነዚህ ውስጥ ኢትዮ ቴሌኮም፣ የኢትዮጵያ መድን ድርጅት፣ የኢትዮጵያ አየር መንገድ እና የኢትዮጵያ የክፍያ መንገዶች ኢንተርፕራይዝ በግልፅ ጨረታ ብቻ ግዢ የፈፀሙ ሲሆን ቀሪወቹ 12 ተቋማት ደግሞ በግልጽ ጨረታ፣ በውስን ጨረታ፣ያለእቅድ፣ በፐርፎርማ፣ እና በተደጋጋሚ ከአንድ አቅራቢ ግዥ የፈጸሙ መሆናቸውን መረጃወች ያሳያሉ፡፡ የኢትዮጲያ ንግድ ባንክ፣ የኢትዮጵያ ማዕድን ነዳጅና ባዮ ፊዩል ኮርፖሬሽን፣ ብሄራዊ አልኮልና አረቄ ፋብሪካ፣ የኢትዮጵያ ኮንስትራክሽን ዲዛይንና ቁጥጥር ሥራዎች ኮርፖሬሽን እና ኬሚካል ኢንዱስትሪ ኮርፖሬሽን ግዥ መፈጸማቸውን የሚያሳይ መረጃ አልተገኘም፡፡ በዘርፉ የግዥ ሂደት ላይ ቅሬታ ወይም የሙስና ጥቆማ ቀርቦበት የቆመ ወይም የተሰረዘ ግዥ መኖሩን የሚያሳይ መረጃ አልተገኘም፡፡

በዘርፉ ግዥ ከመፈጸሙ በፊት ሰቶክ ላይ ያለ ንብረትን ተመርኩዞ ግዥ ከመፈጸም አንጻር የኢትዮጵያ ኤሌክትሪክ አገልግሎት፣ የኢትዮጵያ ንግድ ሥራዎች ኮርፖሬሽን፣ የኢትዮጵያ ግብርና ስራዎች ኮርፖሬሽን እና የኢትዮጵያ ነዳጅ አቅራቢ ድርጅት ስቶክ ላይ ያላቸውን ንብረት ተመርኩዘው ግዥ ያከናወኑ ሲሆን በሌሎች 20 ተቋማት ላይ በዚህ ዙሪያ የተገኘ የሰነድ ማስረጃ የለም፡፡ በዘርፉ ግዥ ከመፈፀሙ በፊት የገቢያ ጥናት መከናዎኑን በሚመለከት 14 ተቋማት ቅድመ ገቢያ ጥናት አካሄደው ግዥ መፈፀማቸን ከተሰበሰበው የገቢያ ጥናት ሪፖርት ማረጋገጥ የተቻለ ሲሆን የኢትዮጵያ መድን ድርጅት፣ ትምህርት መሳሪያዎች ማምረቻና ማከፋፈያ ድርጅት፣ የፌደራል ቤቶች ኮርፖሬሽን፣ ብሄራዊ አልኮልና አረቄ ፋብሪካ፣ የኢትዮጵያ ማዕድን ነዳጅና ባዮ ፊዩል ኮርፖሬሽን፣ ብሄራዊ አልኮልና አረቄ ፋብሪካ፣ የኢትዮጵያ ቱሪስት ንግድ ስራ ድርጅት፣

የኢት.ኮንስትራክሽን ዲዛይንና ቁጥጥር ሥራዎች ኮርፖሬሽን፣ ኬሚካል ኢንዱስትሪ ኮርፖሬሽን እና ገነት ሆቴል የቅድመ ገቢያ ጥናት ስለማድረጋቸው በሰነድ የተደገፈ መረጃ የለም፡፡

የዲጅታል ግዥ አሰራር ሥርዓትን ከመተግበር አንፃር ስምንት ተቋማት ተግባራዊ እንደሚያደርጉ መረጃዎች የሚያሳዩ ሲሆን ሌሎች 16 ተቋማት ሥርዓት መዘርጋታቸውን የሚያረጋግጥ የሰነድና የድረገጽ ማስረጃ ማግኘት አልተቻለም፡፡ አጠቃላይ የግዥ መረጃ ከተሰበሰበባቸው 24 የዘርፉ ተቋማት ውስጥ የኢትዮጵያ ማዕድን ነዳጅና ባዮ ፊዩል ኮርፖሬሽን፣ ብሄራዊ አልኮልና አረቄ ፋብሪካ እና የኢትዮጵያ ኮንስትራክሽን ዲዛይንና ቁጥጥር ሥራዎች ኮርፖሬሽን ምንም አይነት መረጃ ያልተገኘባቸው ናቸው፡፡

የዘርፉ ተቋማት የግዥ ስርዓትና አፈፃፀም በተመለከተ ሊጠቀሱ ከሚችሉ የሙስና ስጋቶች፡- በአንዳንድ ተቋማት በሰነድ የተደገፈ የግዥ መረጃዎችን ማቅረብ አለመቻል እና የተሟላ መረጃ ለመስጠት ፍቃደኛ አለመሆን ናቸው፡፡

4.7. የሰው ሀብት አስተዳደር

የዘርፉን ተቋማት የተለያዩ ኮሚቴዎች (የቅጥር፣ የዲሲፕሊንና የዝውውር) 19 ማደራጀታቸውን ከቀረቡት መረጃዎች ማረጋገጥ የተቻለ ሲሆን በአምስት ተቋማት የተለያዩ ኮሚቴዎች ስለመደራጀታቸው ቢገለፅም በማስረጃ ማረጋገጥ አልተቻለም፡፡

የዘርፉ ተቋማት የሚፈፅሟቸውን የሠራተኞች ቅጥር አስመልክቶ ማስታወቂያዎችን በተለያዩ ዜዴዎች (በጋዜጣ፣ በሬዲዮና ቴሌቪዥን እና በቦርድ) ይፋና ግልፅ እንደሚያደረጉ ከቀረቡ መረጃዎች መረዳት ተችሏል፡፡ ነገር ግን ካሉት 24 ተቋማት 8ቱ የቅጥር ማስታወቂያዎችን በተለያዩ ዘዴዎች ግልፅ ስለማድረጋቸው ቢገልፁም በማስረጃ ማረጋገጥ አልተቻለም፡፡

በዘርፉ በሚገኙ ተቋማት የሠራተኛ አስተዳደር አሰራሮች ላይ በዲሲፒሊን፣ በደረጃ እድገትና ምደባ ላይ ቅሬታዎች ቀርበው የተፈቱ መሆኑን ከተገኙ መረጃዎች ማረጋገጥ የታቻለ ሲሆን መረጃዎችንም በቁጥር አስደግፎ ለመየት ተችሏል፡፡ ነገር ግን በዘርፉ ካሉት 24 ተቋማት አስሩ በሠው ሀብት ዙሪያ ቅሬታዎች ቀርበው ስለመፈታታቸው በማስረጃ ማረጋገጥ አልተቻለም፡፡ በዘርፉ ያሉ ተቋማት ሀሰተኛ የትምህርት ማስረጃዎችንና የሥራ ልምዶችን ከማጣራት አንፃር አብዛኛዎቹ የማጣራት ስራ የሠሩ ሲሆን ዘጠኝ ተቋማት ግን የማጣራት ሥራ ስለመስራታቸው በማስረጃ ማረጋገጥ አልተቻለም ፡፡

በዘርፉ ባሉ ተቋማት የሚካሄዱ የሥራ አመራር ምደባዎችን አስመልክቶ ከቀረቡ መረጃዎች መረዳት የተቻለው በተወሰኑ ተቋማት በውድድር ላይ የተመሰረተ ስለመሆኑ ምደባ ከተካሄደባቸው ቃለ ጉባኤ

ሠነዶች ማረጋገጥ የተቻለ ሲሆን ብዛት ያላቸው ተቋማት ግን የአመራር ምደባዎችን በውድድር ስለመካሄዳቸው የቀረበ ማስረጃ የለም፡፡

በዘርፉ ያሉ ተቋማት የሰው ሀብት መረጃቸውን በዘመናዊ የመረጃ አያያዝ ኦቶሜሽን ቴክኖሎጂ ሥርዓት 16 ተቋማት ማደራጀታቸውን በተደረገው ምልከታ ማረጋገጥ የተቻለ ሲሆን ስምንቱ ተቋማት ግን የሠው ሀብት መረጃቸውን በዘመናዊ ቴክኖሎጂ ኦቶሜሽን ስለማደራጀታቸው የሚያሳይ መረጃ የለም፡፡

በዘርፉ ሥር የሚገኙ 17 ተቋማት ለሠራተኞቻቸውና ለአመራሮቻቸው የተለያዩ የሙያ ብቃት ማጎልበቻና የሥነምግባር ማሻሻያ ስልጠናዎች የሰጡ መሆኑን ከተገኙ መረጃዎች መረዳት ተችሏል፡፡ ሰባት ተቋማት ለሠራተኞቻቸውና ለአመራሮቻቸው የተለያዩ ስልጠናዎችን ስለመስጠታቸው መረጃዎች አያሳዩም፡፡

ከሰው ኃብት አስተዳደር አፈፃፀም ጋር በተያያዘ የሚታይ የሙስና ስጋቶች፡ የሰው ኃብት መረጃን አውቶሜት አለመደረጉ ሂደቱ በምን ሁኔታ እየተመራ እንደሆነ ማወቅ ስለማይቻል አሰራሩ ክፍተት ያለበት መሆኑ፣ ሐሰተኛ የትምህርትና የስራ ልምድ የማጣራት ስራ በተሟላ መልኩ አለመሰራቱ የመንግስት አሰራር አገልግሎት ላይ ክፍተት ሊፈጥር ይችላል፡፡

4.8. ሀብት ማሳወቅና ምዝገባ

የዘርፉን የሀብት ምዝገባ መረጃን አስመልክቶ ከየተቋማቱ የተሰበሰቡ መረጃዎች እንደሚያመላክቱት በጠቅላላ ማስመዝገብ ያለባቸው አመራሮች 890 ሲሆኑ ያስመዘገቡት 801 መሆናቸውን መረጃዎች ያሳዩ ሲሆን ሠራተኞችን በተመለከተ ማስመዝገብ ያለባቸው ሠራተኞች ብዛት 94,541 ሲሆን ያስመዘገቡት 7,989 መሆናቸውን ከቀረበው ማስረጃ ማረጋገጥ ተችሏል፡፡ በዚህ መሰረት በዘርፉ በጠቅላላው ማስመዝገብ የሚገባቸው ሠራተኞችና አመራሮች ቁጥር 95,431 ሲሆን ያስመዘገቡ አመራሮችና ሠራተኞች ቁጥር 8,790 መሆኑን ከቀረቡት መረጃዎች ማረጋገጥ ተችሏል፡፡

የሀብት ማሳወቅና ምዝገባ ሙሉ ለሙሉ አለመተግበር የሚያሳድረገው የሙስና ስጋት ግልፅነትና ተጠያቂነት ያለበት የመንግስት አሰራር እንዲኖር ከሚያስችሉ ጉዳዮች አንዱ የሀብት ማሳወቅና ምዝገባ ስርዓት ነው፡፡ በዚህ ረገድ ሀብቱን አሳውቆ ማስመዝገብ ካለበት ውስጥ ያስመዘገበው ሲታይ በጣም ውሱን ከመሆኑ አኳያ የጥቅም ግጭትን ለመከላከል ስጋት ሊፈጥር ይችላል፡፡

4.9. የፕሮጀክት አስተዳደር

በዘርፉ ባለፉት አምስት ዓመታት የልማት ድርጅቶች አምስት ዓመታት ያለ የወጪ መረጃና የፕሮጀክቶች የወጪ ሂደት ሪፖርት ማየት የተቻለ ሲሆን በርካታ የመንግስትና የህዝብ ሀብት የሚንቀሳቀስበት ዘርፍ መሆኑን ለመገንዘብ ተችሏል፡፡ በመረጃዎች መሠረት ተጀምረው በጊዜያቸው ያላለቁ ፕሮጀክቶች ኢትዮ

ቴሌኮም 19 ፕሮጀክቶች 5,097,817,832.54 ብር፣ የኢትዮጵያ ነዳጅ አቅራቢ ድርጅት 8 ፕሮጀክቶች 126,182,333.13 ብር፣ የኢትዮጵያ ስኳር ኮርፖሬሽን 16 ፕሮጀክቶች 2,650,585,130 ብር፣ የኢትዮጵያ ኮንስትራክሽን ዲዛይንና ቁጥጥር ሥራዎች ኮርፖሬሽን 29 ፕሮጀክቶች 19,568,312,445 ብር፣ ገነት ሆቴል አንድ ፕሮጀክት 356,500 በድምሩ 27,443,254,240.67 ዋጋ ያላቸው ፕሮጀክቶች መኖራቸውን መረጃዎች ያሳያሉ፡፡

በዘርፉ የዋጋ ማስተካከያ የተደረገባቸው ፕሮጀክቶች በተመለከተ ኢትዮቴሌኮም 12 ፕሮጀክቶች 86,240,168.65 ብር፣ የኢትዮጵያ ነዳጅ አቅራቢ ድርጅት አራት ፕሮጀክቶች 85,197,044.62 ብር፣ የኢትዮጵያ ኮንስትራክሽን ዲዛይንና ቁጥጥር ሥራዎች ኮርፖሬሽን 17 ፕሮጀክቶች 42,222,599,833 ብር በድምሩ 42,394,037,046.27 ብር የዋጋ ማስተካከያ መኖሩን መረጃዎች ያሳያሉ፡፡

በዘርፉ ተጨማሪ ስራ የተሰጠባቸው ተቋማት ኢትዮ ቴሌኮም ሁለት ፕሮጀክቶች 6,751,97.26 ብር፣ የኢትዮጵያ የባህር ትራንስፖርት ሎጅስቲክ አገልግሎት ድርጅት አንድ ፕሮጀክት 1,861,846.30 ብር፣ የኢትዮጵያ ግብርና ስራዎች ኮርፖሬሽን አንድ ፕሮጀክት 1,861,846.30 ብር፣ የኢትዮጵያ ነዳጅ አቅራቢ ድርጅት አንድ ፕሮጀክት 37,312,274.40 ብር፣ የኢትዮጵያ ስኳር ኮርፖሬሽን ሁለት ፕሮጀክቶች 18,626,598.5 በተጨማሪ አንድ ፕሮጀክት 19,390,868.92፣ የኢትትዮጵያ ኮንስትራክሽን ዲዛይንና ቁጥጥር ሥራዎች ኮርፖሬሽን 8 ፕሮጀክቶች 1,637,390,275፣ ገነት ሆቴል 1,688,467.80ብር እንዲሁም ተቋራጩ የጠፋባቸው በተመለከተ የኢትዮጵያ ስኳር ኮርፖሬሽን ሁለት ፕሮጀክቶች 39.695472.54 ብር መሆኑን መረጃዎች ያሳያሉ፡፡

በዘርፉ ውል የተቋረጠባቸው ፕሮጀክቶች በተመለከተ የኢትዮጵያ ንግድ ባንክ አንድ ፕሮጀክት በገንዘብ ያልተገለፀ እንዲሁም ኢትዮ ቴሌኮም ዘጠኝ ፕሮጀክቶች 413,866,563.96 ብር፣ የኢትዮጵያ ነዳጅ አቅራቢ ድርጅት አንድ ፕሮጀክት 53,388,819.80 ብር፣ የኢትዮጵያ ኮንስትራክሽን ዲዛይንና ቁጥጥር ሥራዎች ኮርፖሬሽን ስድስት ፕሮጀክቶች 2,408,160 ብር መሆኑን መረጃዎች ያሳያሉ፡፡

በዘርፉ ውስጥ ተቋራጩ የተከሰሰባቸውን የሚያሳይ ፕሮጀክቶች መረጃ ያልቀረበ ሲሆን ተቋራጩ ክስ የመሰረተባቸው በተመለከተ የኢትዮጵያ ስኳር ኮርፖሬሽን አንድ ፕሮጀክት 21,786,309.68 ብር ሲሆን በጀት መኖሩ ሳይረጋገጥ የተጀመሩ ፕሮጀክቶች የሚሣይ መረጃ አልተገኘም፡፡

ከፐሮክቶች ክትትልና አፈፃፀም ጋር ተያይዘው ሊታዩ የሚችሉ የሙስና ስጋቶች፡- ፕሮጀክቶች በተያዘላቸው የጊዜ ገደብ አለመጠናቀቅ እና የዋጋ ማስተካካያ መኖር መንግስትን ለአላስፈላጊ ወጪ ሊዳርግ ይችላል፡፡

4.10. የኦዲት እና ቁጥጥር ሥርዓት

በዘርፉ ከሚገኙ 75% የሚሆኑ ተቋማት የ2014 ዓ.ም የውስጥ ኦዲት እና የውጭ የኦዲት ሪፖርት ለሚመለከተው አካል ሪፖርት እንደሚያደረጉ መረጃዎች የቀረቡ ስሆን 25% የሚሆኑት ተቋማት ማለትም ኢትዮ ቴሌኮም፣ የኢትዮጵያ ኤሌክትሪክ አገልግሎት፣ የኢትዮጵያ አየር መንገድ፣ የኢትዮጵያ፣ ቱሪስት ንግድ ስራ ድርጅት፣ የኢትዮጵያ የክፍያ መንገዶች ኢንተርፕራይዝ፣ የኢት/የባህር ትራንስፖርት ሎጅስቲክ አ/ድርጅት ኦዲት ሪፖርት መረጃዎች አለቀረቡም፡፡ በተደረገ ኦዲት ሪፖርት መሰረት ከ2014 ዓ.ም አስከ ጥር 2015 ዓ.ም ያልተወራረዱ ሂሳቦች በውስጥ ኦዲት 12,977,305.32 ብር፣ 2,420.74 ዶላር፣ 8,281,146 ዩሮ በውጭ ኦዲት የተገኙ ያልተወራረዱ ሂሳቦች 1.87 ቢሊዮን ብር ሲሆን 63,479.5 ብር ያለአግባብ የተወሰዱ መሆኑን ከኦዲት ሪፖርቶች መገንዘብ ተችሏል፡፡

በዘርፉ 18 የሚሆኑ ተቋማት በውስጥና ውጭ ኦዲት የተገኙ የኦዲት ግኝቶች ግምገማ በማድረግ የእርምት እርምጃና ማሻሻዎች ስለማድረጋቸው እንዲሁም የኦዲት ሪፖርት ለሚመለከተው አካል ተደራሽ ማድረጋቸው የተሰበሰበው መረጃ የሚያሳይ ሲሆን ቀሪዎቹ ተቋማት ግን ይህንን የሚያሳይ መረጃዎች አላቀረቡም፡፡

ከኦዲትና ቁጥጥር ጋር ተያይዘው የተስተዋሉ የሙስና ስጋቶች፡- በተቋማቱ ውዝፍ ሂሳብ ሳይወራረድ ሌሎች ክፍያዎች መፈጸም እንዲሁም የውል ጊዜውን ማሳለፍ፣ በተሰብሳቢነት ተለይቶ የተያዘ ሂሳብ አለመሰብሰባቸው፣ በግልጽ ጨረታ መግዛት የሚኖርባቸውን ግዢዎች በዋጋ ማወዳደሪያ መግዛት፣ ያለ ሂሳብ መደብ የወጪ ሂሳብ መመዝገብ፣ ትክክለኛ መረጃ ሳይቀርብ ክፍያዎችን መፈጸም የሚሉት ይጠቀሳሉ፡፡

4.11. የሙስና ስጋት

በዚህ ንዑስ ክፍል ውስጥ በኢንቨስትመንት ሆልዲንግ ዘርፍ ስር የሚገኙ ተቋማት የስራ ክፍሎችና ሂደቶች መደበኛ ስራቸውን ሲያከናዉኑ ሊከሰቱ የሚችሉ የሙስና ስጋቶችን የመለየት፣ የመከሰት ዕድላቸውን እና ቢከሰቱ ሊያስከትሉት የሚችለውን ተጽዕኖ በደረጃ (ዝቅተኛ፣ መካከለኛ እና ከፍተኛ) በማለት በማስቀመጥ በመጨረሻም የሙስና ስጋት ትንተና ተካሄዷል፡፡

የስራ ክፍሎች የሙስናና ብልሹ አሰራር ስጋት ግምገማ በሶስት ደረጃ የተከፈለ ሲሆን እነሱም አነስተኛ፤ መካከለኛና ከባድ በመባል ለማስቀመጥ ተሞክሯል፡፡ የግምገማው በስራ ክፍሎች ሙስና የመከሰት እድል በደረጃ እና ቢከሰት የሚያስከትለውን ተጽዕኖ በደረጃ ተባዝተው የሚሰጡት ውጤት ነው፡፡ በመሆኑም 42 የሚሆኑ የስራ ሂቶችና ክፍሎች ከባድ የሆነ የሙስና ስጋት ያለባቸው ሲሆን፣ አምስት የስራ ክፍሎች

መጠነኛ የሆነ የሙስና ስጋት ያለባቸው ሲሆን ሁለት የስራ ክፍሎች ደግሞ አነስተኛ የሙስና ስጋት ያለባቸው መሆኑን በጥናቱ ለማወቅ ተችሏል፡፡ ዝርዝር የመከሰት፣ የተጽዕኖ እና ሙስና ስጋት ደረጃውን በአባሪ ለ ላይ ይመልከቱ፡፡

ክፍል አምስት፡ ምክረ ሃሳቦች

- የሥነምግባር መከታተያ ክፍሎች ባልተደራጁባቸው ተቋማት እንዲደራጁ እንዲሁም የተጓደሉትን በማሟላት እንዲጠናከሩ ማድረግ ይገባል፣
- መከታተያ ክፍሎች መሰናን የመከላከል አቅማቸውን ለማጎልበት ራሱን የቻለ በጀት የሚመደብበት አሰራር ስርዓት መዘርጋት ይገባል፣
- የዘርፉ ተቋማት ስለሚሰጡት አገልግሎት ደንበኞች ያላቸውን እርካታ በገለልተኛ የውጭ አካል ጥናት ማስደረጋቸው ለውጤታማ አሰራር ጠቀሜታው የጎላ ነው፡፡ በመሆኑም በዘርፉ ስር በሚገኙ ጥናት ባልተካሄደባቸው ተቋማት በገለልተኛ አካል ጥናት ማድረግ ያስፈልጋል፣
- ተቋማት ያለባቸውን የመረጃ አያያዝ ክፍተት ቢያስተካክሉ፣ ተገቢውን ሚዲያ በመጠቀም መረጃዎችን ተደራሽ ቢያደርጉ፣ የሚሰራ ድህረ-ገጽ ስራ ላይ እንዲውል ቢደረግ፣
- በወጡና በተሻሻሉ የሕግ ማዕቀፎች ላይ በተሟላ ሁኔታ ተደራሽ ቢደረግ እና የግንዛቤ ፈጠራ ስራ ቢሰራ፣
- የመንግስትና የህዝብ ሀብት በተፈለገው ጊዜና ለታለመለት ዓላማ መዋሉን በተመለከተ ዓመታዊ የንብረት ቆጠራ፣ አያያዝና ጥበቃ በማካሄድ ተጠያቂነትን ማረጋገጥ ያስፈልጋል፡፡ ይህ አለመደረጉ ለሙስና ሥጋት የተጋለጠ እንዲሆን ያደርገዋል፡፡ ከዚህ አኳያ በርካታ ግዙፍ ንብረቶች ዘርፉ የሚያስተዳድር በመሆኑ ንብረቶችን በተገቢው መንገድ ማስተዳደር እና ስርዓቱን በጠበቀ አሰራር ማስወገድ ይገባል፣
- በኢንቨስትመንት ሆልዲንግ ሥር የሚገኙ የመንግሥት ልማት ድርጅቶች አጠቃላይ የህጉን መርህ መከተል የሚጠበቅባቸው ቢሆንም ግዥቸው የሚመራው እራሳቸው በሚያዘጋጁትና በቦርድ በሚያጸድቁት የግዥ መመሪያ መሆኑ ይታወቃል፡፡ በዚህ ረገድ የተወሰኑ ተቋማት ያለ እቅድ፤ በፐርፎርማ፣ በውስን ጨረታ እና በተደጋጋሚ ከአንድ አቅራቢ የሚፈፀሙ ግዥዎች እንዳሉ መረጃዎች የሚያሳዩ በመሆኑ የዘርፉ ተቋማት በሕግ የተቀመጠውን የግልፅ ጨረታ መርህ በመከተል ግዥዎችን በዕቅድ የሚፈፀሙበት ሁኔታ ቢኖርና ግዥ የተከናወነባቸው መረጃዎችም በተደራጀ መልኩ እንዲያዙ ቢደረግ፣

- ግዢዎች ከመካሄዳቸው በፊት የገበያ ጥናት የሚያደርጉ ተቋማት ውስን በመሆናቸው ይህ ደግሞ ለሙስና እና ብልሹ አሰራር በር የሚከፍት በመሆኑ ማንኛውም ግዢ ከመከናወኑ በፊት የገበያ ጥናት ማድረግ ያስፈልጋል፣
- ሙስናና ብልሹ አሰራር ከሚፈፀምባቸው ጉዳዮች አንዱ በሐሰተኛ የትምህርት ማስረጃ በመቀጠር ባልተገባ መልኩ የመንግስት ሀብት ሲባክን እና የአገልግሎት መጓተት አንዱ ምክንያት ሲሆን ይታያል፡፡ ከዚህ አኳያ በዘርፉ ስር በሚገኙ አብዛኞቹ ተቋማት ሐሰተኛ የትምህርት ማስረጃ እና የስራ ልምድ የማጣራት ስራ ስለመሰራቱ የሚገልፅ መረጃ የሌለ በመሆኑ በዚህ ጉዳይ እንደአንድ የትኩረት አቅጣጫ ተደርጎ መሰራት አለበት፤ የሰው ኃብት መረጃ አውቶሜት ቢደረግ፣
- ግልፅነትና ተጠያቂነትን ለመስፈን እንዲሁም የጥቅም ግጭትን ለመከላከል የሀብት ማሳወቅና ምዝገባ ስርዓት በተሟላ መልኩ እንዲካሄድ ቢደረግ፣
- በዘርፉ የሚገኙ ተቋማት ግዙፍ ፕሮጀክቶችን የሚያንቀሳቅሱ ከመሆናቸው አንጻር የተሟላ መረጃ ለመስጠት አለመቻል ፕሮጀክቶች ለሙስናና ብልሹ አሠራር ተጋላጭ እንዲሆኑ መንገድ ይከፍታል፡፡ ፕሮጀክቶች በተያዘላቸው የጊዜ ገደብ አለመጠናቀቅ እና የዋጋ ማስተካካያ መኖር መንግስትን ለአላስፈላጊ ወጪ ሊዳርግ ይችላል፤ በመሆኑም ዘርፉ በዚህ ረገድ ከመቼውም ጊዜ በላይ ትኩረት ሰጥቶ መሥራት ይጠበቅበታል፣
- በዘርፉ የሚገኙ ጥቂት ተቋማት በወቅቱ የውስጥና የውጭ ኦዲት በማድረግ ረገድ ውስንነት እንዳለ፣ የተሟላ የኦዲት ሪፖርት አለመስጠት፣ የቀረቡ የማሻሻያ ኃሳቦች ተግባራዊ ስለመደረጉ የሚያሳይ መረጃ አለመኖር እና ለሚመለከተው የሥራ ክፍል ተደራሽ በማድረግ ረገድ ክፍተት መኖሩን ከጥናቱ ለማየት ተችሏል፡፡ በመሆኑም ዘርፉ የሒሳብ ሠነዶቹን በትክክል መያዝ፣ ወቅታዊ የኦዲት ስራ ማከናወንና በዚሁ መሰረት የማሻሻያ ስራ ተግባራዊ ስለመደረጉ እና የሀብት ብክነት እንዳይፈጸም ለመከላከል የሚያስችል የውስጥ ቁጥጥር ሥርዓት መዘርጋቱን የማረጋገጥና ተግባር ላይ እንዲውል ቢያደርግ፣

ዘርፍ ተኮር የሙስና መከላከል ስትራቴጂዎች

አዲስ የመንግስት ስራተኞች ሲቀጠሩ የስነ-ምግባር ህጎችን ማወቅና መሰልጠን አለባቸው እንዲሁም የአሰራር እና የስነ-ምግባር ብልሽት ሲያጋጥም ተገቢ የሆነ የዲሲፕሊን እርምጃዎች ሊወሰዱ ይገባል፡፡ በመንግስት ፋይናንስ ጉዳዮች ላይ ግልፅነት እና ተጠያቂነት መጎልበት እና በመንግስት ሴክተር ወሳኝ አካባቢዎች እንደ የፍትህ አካላት እና የመንግስት ግዥ ሙስናን ለመከላከል ልዩ መስፈርቶችን ማዘጋጀት፡፡ ሙስናን ለመከላከል መንግሥታዊ ያልሆኑ ድርጆቶችን፣ ማህበረሰብ አቀፍ ድርጅቶችን

እና ሌሎች የሲቪል ማህበረሰብ አካላትን ተሳትፎ ይጠይቃል፡፡ ስለሆነም በስጋት ተጋላጭ በሆኑ ሴክተሮች በተለይ በፐብሊክ ሰርቪስ እና ፖሊሲ ትግበራ ላይ በተሰማሩ ተቋማት ላይ ክፍተቶችን ለመሙላት ባለድርሻ አካላት በማሳተፍ ተገቢ የሆኑ ዕርምጃዎች መወሰድ ይኖርባቸዋል፡፡

በዘርፍ ደረጃ የማሻሻያ አጀንዳዎችን ለመከታተል ፈቃደኛ በሆኑ በተወሰኑ ተቋማት ወይም ሚኒስቴር መሥሪያ ቤቶች ውስጥ ባሉ የለውጥ አራማጆች ሊመራ የሚችል አጠቃላይ የፀረ ሙስና ፕሮግራም ማዘጋጀት፣ ከትልቅ የሙስና ችግሮች ይልቅ በአስተዳደራዊ ደረጃ የሚስተዋሉ ብልሹ አሰራሮችን በቅርብ ወይም ከመካከለኛ እስከ ረጅም ጊዜ በመቆጣጠር ላይ ያተኮሩ አማራጮችን ማስቀመጥ፣ ጥናቱ በባለድርሻ አካላት እና በሲቪል ማህበረሰብ ዘንድ የበለጠ ተነሳሽነት እና ፍላጎትን እንዲያገኝ በሴክተር ደረጃ ሊከናወኑ የሚችሉ የፖሊሲ ማስፈጸሚያዎችን አፅንዖት ለመስጠት የሚሞክሩ ምክሮችን መስጠት፣ በሲቪል ማህበረሰቡ፣ በግሉ ሴክተር ወይም በመገናኛ ብዙሃን ሊተገበሩ የሚችሉ ስትራቴጂዎችን ቅድሚያ የሚሰጡ እና ግልጽነት፣ ተጠያቂነት እና የህዝብ ተሳትፎ በመሳሰሉት ጉዳዮች ላይ ትኩረት በማድረግ በተመረጡ ቦታዎች ላይ ለሚደረጉ ጅምር ስራዎች እና አማራጮች የኮሚሽኑን ተልዕኮ እና ብቃት ግምት ውስጥ ባስገባ መልኩ ከሲቪል ማህበረሰብ፣ ከተቋም እና በአገር አቀፍ ደረጃ የአቅም ግንባታ ስራዎችን መስራት እና በተለያዩ የጊዜ ገደቦች ውስጥ ስኬትን የሚሹ እና የሙስና ስጋትን መቀነስ እንደሚቻል የሚያሳዩ ተግባራት በድርጊታቸው ውስጥ ባለድርሻ አካላትን ማሳተፍ፡፡.

ሙስናን መከላከልና መዋጋት ሁሉን አቀፍ አካሄድን የሚጠይቅ ቢሆንም ግልጽነት፣ ተጠያቂነት እና የሁሉም የህብረተሰብ ክፍሎች ተሳትፎ በተረጋገጠበት ሁኔታ ብቻ መንግስታት፣ የግሉ ዘርፍ፣ የመገናኛ ብዙሃን፣ የሲቪክ ማህበራት እና አጠቃላይ ህብረተሰቡ በጋራ ሊሰሩ ይገባል፡፡ ይህንን ወንጀል ለመግታት እነዚህ የህብረተሰብ ክፍሎች እንዴት ለውጥ ማምጣት እንደሚችሉ፡- በሀገሪቱ መልካም አስተዳደርና ግልፅነት እንዲሰፍን በዘርፉ ስር የሚገኙ ተቋማት ግልፅነትን ማሳደግ፣ አገልግሎት አሰጣጥን ማሻሻል እና በመንግስት መስሪያ ቤቶች የሚስተዋሉ ችግሮችን መፍታት ይኖርባቸዋል፡፡

ማጣቀሻ

1. Acemoglu, D., Johnson, S. and Robinson, J.A. (2001), "The colonial origins of comparative development: an empirical investigation", American Economic Review, Vol. 91 No. 5, pp. 1369-1401.
2. Ades, A. and Di Tella, R. (1999), "Rents, competition, and corruption", American Economic Review, Vol. 89 No. 4, pp. 982-993.
3. Brinkerhoff, D. W. (2010). Developing Capacity in Fragile States. Public Administration and Development, 30, 66-78. https://doi.org/10.1002/pad.545
4. Campo, J. E., Lien, D., & Pradhan, S. (1999). The Impact of Corruption on Investment: Predictability Matters. World Development, 27 (6), 1059-1067.
5. Brunetti, A., Kisunko, G. and Weder, B. (1998), "Credibility of rules and economic growth: evidence from a worldwide survey of the private sector", The World Bank Economic Review, Vol. 12 No. 3, pp. 353-384.
6. Doh, J.P. and Teegen, H.J. (2003), "Private telecommunications investment in emerging economies: comparing the Latin American and Asian experience", Management Research: Journal of the Iberoamerican Academy of Management, Vol. 1 No. 1, pp. 9-26.
7. Habib, M. & Zurawicki, L. (2002). Corruption and foreign Direct Investment. Journal of International Business Studies/ 33(2), 291 -307
8. Herzfeld, T. and Weiss, C. (2003), "Corruption and legal (in)effectiveness: an empirical investigation", European Journal of Political Economy, Vol. 19 No. 3, pp. 621-632.
9. Klitgaard, R. (1988) Controlling Corruption. University of California Press, Berkeley.
10. Lambsdorff, J.G. and Cornelius, P. (2000), "Corruption, foreign investment and growth", The Africa Competitiveness Report, Vol. 2001, pp. 70-78.
11. Levy. D. (2007). Price Adjustment under the Table: Evidence on Efficiency – enhancing Corruption. European Journal of political Economics. 23, 423 – 427.
12. Lloyd, Timothy. "FBI Concerned over Laundering Risks in Private Equity, Hedge Funds - Leaked Document." Reuters. Thomson Reuters, July 14, 2020. https://www.reuters.com/article/bc-finreg-fbi-laundering-private-equity/fbi-concerned-over-laundering-risksin- private-equity-hedge-funds-leaked-document-idUSKCN24F1TP.
13. Mauro, P. (1995), "Corruption and growth", The Quarterly Journal of Economics, Vol. 110 No. 3 pp. 681-712.
14. Moskowitz, Eli. "BlueLeaks: FBI Aware Large Investment Funds Enable Money Laundering." OCCRP. OCCRP, July 22, 2020. https://www.occrp.org/en/daily/12814-blueleaks-fbi-aware-large-investment-funds-enable-money-laundering
15. Paldam, M. (2002), "The cross-country pattern of corruption: economics, culture and the seesaw dynamics", European Journal of Political Economy, Vol. 18 No. 2, pp. 215-240.
16. Dixit, A., & Pindyck, R. (1994). Investment under Uncertainty. Princeton U. Press. https://doi.org/10.1515/9781400830176
17. Shleifer, A., & Vishny, R. (1993). Corruption. Quarterly Journal of Economics, 108 (3), 599-617.
18. Treisman, D. (2000), "The causes of corruption: a cross-national study", Journal of Public Economics, Vol. 76 No. 3, pp. 399-457.
19. Transparency International (2016). Corruption Perceptions Index 2016.
20. UNDP (2011b). Human Development Report 2011 Sustainability and Equity: A Better Future for All. New York: UNDP.
21. Wei, S. (1997). "Why is Corruption so much more Taxing than Tax? Arbitrariness Kills. NBER Working Paper 6255. Cambridge, MA.
22. Zahra, S. A., Pati, R. K., & Zhao, L. (2013). How does counterproductive entrepreneurship undermine social wealth creation?. F. Welter, R., Blackburn., L. Ljunggren and BW Amo(Eds),
23. Zakharov, N. (2018), "Does corruption hinder investment? Evidence from Russian regions", European Journal of Political Economy, Vol. 56, pp. 39-61.

አባሪ ሀ፡ በኢንቨስትመንት ሆልዲንግ ዘርፍ በጥናቱ የተካተቱት ተቋማት ዝርዝር

ተ.ቁ	የተቋማት ስም ዝርዝር
1	የኢትዮጲያ ንግድ ባንክ
2	ኢትዮ ቴሌኮም
3	የኢትዮጵያ የባህር ትራንስፖርት ሎጅስቲክ አገልግሎት ድርጅት
4	የኢትዮጵያ ንግድ ሥራዎች ኮርፖሬሽን
5	የኢትዮጵያ ግብርና ስራዎች ኮርፖሬሽን
6	ትምህርት መሳሪያዎች ማምረቻና ማከፋፈያ ድርጅት
7	የኢትዮጵያ ስኳር ኮርፖሬሽን
8	ኬሚካል ኢንዱስትሪ ኮርፖሬሽን እና
9	የኢትዮጵያ ስኳር ኮርፖሬሽን
10	የኢትዮጵያ የክፍያ መንገዶች ኢንተርፕራይዝ
11	የኢትዮጵያ ቱሪስት ንግድ ስራ ድርጅት
12	ብሄራዊ አልኮልና አረቄ ፋብሪካ
13	የፌደራል ቤቶች ኮርፖሬሽን
14	የኢትዮጵያ መድን ድርጅት
15	የኢትዮጵያ ኤሌክትሪክ አገልግሎት
16	የኢትዮጵያ አየር መንገድ
17	ኢትዮጵያ ብሔራዊ ሎተሪ
18	የኢትዮጵያ ነዳጅ አቅራቢ ድርጅት
19	የኢትዮጵያ ማዕድን፣ ነዳጅና ባዮፊዩል ኮርፖሬሽን
20	ብርሃንና ሰላም ማተሚያ ድርጅት
21	የፍል ውሃ አገልግሎት ድርጅት
22	ገነት ሆቴል
23	የኢትዮጵያ ኮንስትራክሽን ዲዛይንና ቁጥጥር ሥራዎች ኮርፖሬሽን
24	የኢትዮጵያ ኮንስትራክሽን ሥራዎች ኮርፖሬሽን
25	ግዮን ሆቴል

አባሪ ለ፡ በኢንቨስትመንት ሆልዲንግ ዘርፍ የሙስና ስጋት ደረጃ ትንተና

ተ.ቁ	የሙስና ስጋት የሆኑ ሂደቶች	የመከሰት እድል	ቢከሰት የሚያመጣ ው ተፅዕኖ	የሙስና ስጋት	የስጋት መንስኤዎች	የመፍትሄ ሃሳቦች
1.	የቤቶች መረጃ አያያዝ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	በሀገሪቱ የተጠራ የቤቶችና መሬት መረጃ አለመኖር	ዘመናዊ የመረጃ አያያዝ ሥርዓት መዘርጋት
2	የከበሩ ማዕድን ግዥ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ህጋዊ አካል እያለ ሌላ አካል መሰራቱ	የህጋዊ ቁጥጥርና አሠራር ሥርዓት መዘርጋት
3	የማሽነሪ መሣርያ ግዥ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከፈተኛ የገዘብ እንቅቃሴ ያለበተ ቦታ በመሆኑ	የግዥ ሥርዓት ማዘመን
4	የነዳጅ አጠቃቀም	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	የሥነምግባር ጉዱለት	የሥነምግባር ስልጠና መስጠት ናጅፒኤሲ መጠቀም
5	የሎተሪ ሽያጭ	ከፍተኛ	ከፍትኛ	ከፍተኛ	የክትትል እና የቁጥጥር ማነስ	የክትትል እና የቁጥጥር ስራ ማጠናከር
6	ውሃ አቅርቦት ስርጭት	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ውሃ አቀራረብ ላይ ያለ አለመጣጣም	አጣጥሞ መስራ
7	የተፈጥሮ ፍል ውሃ ፈውስ ሰጭ መዝናኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ያለቲኬት ማስገባት	ጥብቅ ቁጥጥር ማድረግ
8	ሰው ሃብት አመራርና ልማት	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	አድሎአዊነት መኖር	በመመሪያው መሰረት መስራት
9	ግዥ አቅርቦት ንብረት አስተዳደርና ጠቅላላ አገልግሎት	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	የግዥ ስርዓቱ የላላ መሆን	ስርዓቱን ማጥበቅ
10	ንብረት አስተዳደር	መካከለኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ደንብና መመሪያን አለመከተል	ደንብና መመሪያን መከተል
11	የመንገድ ደህንነት	መካከለኛ	ዝቅተኛ	አነስተኛ	የአሰራር ስርዓት አለመኖር	ወጥ መመሪያ ማዘጋጀት
12	ቶል ኦፕሬሽን	ዝቅተኛ	መካከለኛ	አነስተኛ	ማጭበርበርና የቁጥጥር ስርዓት መላላት	ቁጥጥር ማድረግ
13	ግዥ አስተዳደር	መካከለኛ	መካከለኛ	መጠነኛ	የግዥ ባህሪ አጋላጭ መሆኑ	ግዥዎችን በግልፅ ጨረታ ማድረግ
14	የንብረት ሽያጭ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ያልተበላሹትን ተበላሹ ብሎ መሸጥ	ጥብቅ ቁጥጥር ማድረግ
15	የማሽነሪና ተሽከርካሪ ...	መካከለኛ	መካከለኛ	መጠነኛ	ስፔርፓርት ሲገዛ ማጭበርበር	ባለሙያ ማካተት
15	የሰው ሃብት የቅጥርና እድገት	መካከለኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	የቅጥር መመሪያን አለመከተል	መመሪያን ተከትሎ መስራት
17	የፕሮጀክቶች	መካከለኛ	መካከለኛ	መጠነኛ	የስራው ባህሪ	
18	ንብረት አያያዝ	መካከለኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ንበርት በአግባቡ ተመዝገበ ክትትል ካልተደረግ የመባከን እድሉ ሰፊ በመሆኑ	የንብረት አያያዝን በዘመናዊ መንግድ መጠቀም
19	የተሽከሪካሪ ጥገና እና ስሚሪት	መካከለኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ተሽከርካሪ ለጥገና በሚወጢበት ጊዜ ተገቢውን ቁጥጥር አለማድርግ	ተገቢውን ቁጥጥር ማድርግ
20	ንብረት አስተዳደር	መካከለኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ንብረት አላግባብ መጠቀም፣ ግልጽ አሠራር አለመኖር፣ የቋሚ ግዥ	በመመሪያው መሰረት መስራት/ ተጠያቂነትን ማስፈን
21	የግዥና ሽያጭ ስርጭት	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ቴክኖሎጅን አለመጠቀም	በመመሪያው መሰረት መስራት/ ተጠያቂነትን ማስፈን፣ ዘመናዊ የግዥና ስርጭት ሥርዓት ቢተገበር
22	የሎጂስቲክስና ቴክኒክ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	የተሽከርካሪና ጥገና የሀብት አጠቃቀም ችግር	በመመሪያው መሰረት መስራት/ ተጠያቂነትን ማስፈን፣የተጠኑ ጥናቶች ቢተገበሩ
23	ለፖስታ አገልግሎት	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	የቁጥጥር ስርዓት ማነስ	የቁጥጥር ስርዓት ማዘመን
24	ነዳጅ አጠቃቀም	መካከለኛ	መካከለኛ	መጠነኛ	የስርቆት ባህል መኖር	
25	ትራንስፖርት አገልግሎት አሰጣጥ	መካከለኛ	መካከለኛ	መጠነኛ	የቁጥጥር ስርዓት ማነስ	የቁጥጥር ስርዓት ማዘመን
26	ሽያጭ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ክትትል አለማድረግ	የገባነውን ውል ከባለድርሻ ጋር ክትትል
27	አድስ ሀይል ጥያቂ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	የደንበኞች መልካም ስጦታ ሌላ ጊዜ እንደ ቅድሜ ሁኔታ ማሰብ	ለህብረተሰብ ግንዛቤ ማሰጨበጫ መስጠት

28	የምግብ እና መጠጥ ክፍል	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	በዘልማድ የሚሠራ መሆኑ	በሙያው የሰለጠኑ ባለሙያዎች በማሰማራት
29	የሲሚንቶ ስርጭት	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ቅድመ ክፍያ የፈጸሙ ደንበኞች በቅደም ተከተል ማስተናገድ አለመቻል	በቅደም ተከተል መሰረት ማስተናገድ
30	ትራንስፖርት እና ጥገና	መካከለኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	የነዳጅ ቁጥጥር በኪ.ሜ የሚጠቀመው ምን ያህል እንደሆነ በትክክል አለማወቅ እና ጌጅ በአግባቡ አለመሥራት	መመሪያዎችን ማሻሻል፣ተጠያቂነትን ማረጋገጥ
31	የፕሮጀክት አስተዳደር	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	የዶላር እጥረት፣የእውቀት ማነስ፣ የላላ የቁጥጥር ሥርዓት	ግለጽነት ማስፈን፣ተጠያቂነትን ማረጋገጥ፣ የቁጥጥር ሥርዓት መዘርጋት
32	የማሽነር መሣርያ ግዥ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከፈተኛ የገዘብ እንቅቃሴ ያለበተ ቦታ በመሆኑ	የዥ ሥርዓት መዘመን
	የነዳጅ አጠቃቀም	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	የሥነምግባር ጉዱለት	የሥነምግባር ስልጠና መስጠት ና ጅፒኤሲ መጠቀም
33	አቅርቦትና ንብረት አስተዳደር	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	የቁጥቁጥ ግገር	በግልጽና በውስን ጨረታ ግገር መፈጸም
34	የሰዉ ሀብት አስተዳደር	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	በዝዉዉር የሰራተኛ ቅጠር መፈጸም	በግልፅና ታማኝነት ያለው አሰራር መዘርጋት
35	የሰው ሃብት የቅጥርና እድግት	መካከለኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	የቅጥር መመሪያን አለመከተል	መመሪያን ተከትሎ መስራት
36	ንብረት አያያዝ	መካከለኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ንበርት በአግባቡ ተመዝገበ ክትትል ካልተደረግ የመባከን እድሉ ሰፊ በመሆኑ	የንብረት አያያዝን በዘመናዊ መንግድ መጠቀም
37	የተሽከሪካሪ ጥገና እና ስሚሪት	መካከለኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ተሽከርካሪ ለጥገና በሚወጢበት ጊዜ ተገቢውን ቁጥጥር አለማድርግ	ተገቢውን ቁጥጥር ማድርግ
38	የካሣ መስተንግዶ	ከፍተኛ	መካከለኛ	ከፍተኛ	ማንኛውም ሰው አደጋ ሲደርስበት ካሳ ማግኘት ይፈልጋል	ከጅመሩ ከሕግ ክፍል ጋር በጣምራ ቢሰራ
39	ክሌም ኦፊስ	ከፍተኛ	መካከለኛ	ከፍተኛ	ሥራው በጋራ የሚሠራ ስለሆነ ከፖሊስ፣ከጋራጅ፣ወዘተ	ሥልጠናዎች ቢሰጥ
40	የገቢ ዕቃዎች ጭነት ማስመጣት ላይ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ዓለም አቀፍ ገበያው በመርከብ የማጓጓዝ አቅሙ አነስተኛ መሆኑ	
41	ግዥ በአጠቃላይ የሀገር ውስጥም የውጭ ሀገር ግዥ	ከፍተኛ	መካከለኛ	ከፍተኛ	ተገቢ ጥናት ላይ ያልተመሰረተ	
42	ሰው ሀብት ማስተዳደር	መካከለኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	በእኩል አለማየት አድሎ/በትውውቅ/ መስራት	
43	የደንበኞች ዕቃ ሲገባና ሲወጣ ጉምሩክ/ሴኪዩሪቲ አካባቢ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	በቅንጅት መስራታቸውና የሚመደቡ ሠራተኞች በቂ ስልጠናና፣ቁጥጥር አለማድረግ	ስልጠና መስጠት አስተማሪ የሆነ ጥናት በማድረግ መቅጣት ፣
44	የገቢያ ጥናት	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	የመመሪያ ክፍተት	የአሰራር መመሪያ ማዘጋጀት
45	ምግብና መጠጥ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	የመመሪያ ክፍተት	የአሰራር መመሪያ ማዘጋጀት
46	የህግ /አሰራር ክፍተት	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	የመመሪያ ክፍተት	የአሰራር መመሪያ ማዘጋጀት
47	ሩም ዲቪዥን	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	የመመሪያ ክፍተት	የአሰራር መመሪያ ማዘጋጀት
48	የገቢ አሰባሰብ ክፍል	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	የመመሪያ ክፍተት	የአሰራር መመሪያ ማዘጋጀት
49	ፍሮንት ኦፊስ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	የመመሪያ ክፍተት	የአሰራር መመሪያ ማዘጋጀት